

Barn utan papper

Barn först och främst

- I. Årsrapport från projektet Utanpapper.nu
- II. Dokumentation från seminariet
”Papperslös men inte skyddslös” 23 mars 2007
om stöd och samverkan för gömda barn

Redaktör Anna Waldehorn

Rädda Barnen

Save the Children Sweden

Rädda Barnen kämpar för barns rättigheter.
Vi väcker opinion och stöder barn i utsatta situationer
i Sverige och i världen.

Vår vision är en värld där alla barns rättigheter är tillgodosedda.
Det är en värld där varje barn uppskattas och respekteras,
där alla barn har inflytande och där alla barn har möjligheter och framtidstro.

Rädda Barnen ger ut böcker och rapporter för att sprida kunskap om barns
förhållanden, ge vägledning och inspirera till nya tankar och diskussioner.
Du kan beställa våra publikationer genom att ta direktkontakt med oss,
eller genom att gå in på www.rb.se/bokhandel

Rapporten **Barn utan Papper - Barn först och främst** har framställts inom projektet Utanpapper.nu,
www.utanpapper.nu, som finansieras av företagen Santa Maria och Ratos. www.utanpapper.nu
Läs mer om Rädda Barnens företagssamarbete på <http://www.rb.se/sv/Foretag/>

© 2007 Rädda Barnen

Redaktör: Anna Waldehorn
Projektledare: Sanna Vestin, Monica Brendler Lindqvist
Produktionsledare: Ulla Ståhl
Layout: Ulla Ståhl
Omslagsbild: Sara Stribe Pavell
Tryck: Elanders

ISBN: 978-91-7321-248-9
Art nr: 10046

Rädda Barnen
107 88 Stockholm
Besöksadress: Landsvägen 39, Sundbyberg
Telefon: 08-698 90 00
Fax: 08-698 90 10
info@rb.se
www.rb.se

Innehåll

Förord: Barn utan papper – barn först och främst	5
Del I: Årsrapport från Utanpapper.nu mars 2006 – mars 2007	
Projektets uppbyggnad, resurser och arbetsmetoder	8
Barn utan papper – exempel	14
Iakttagelser om barnens situation	16
Statistik från ett år med Utanpapper.nu	20
Resultat och framtidsplaner	24
Del II: Dokumentation från seminariet ”Papperslös men inte skyddslös” 23 mars 2007	
Det möjliga konst i omöjliga fall	
Exempel från Utanpapper.nu. Sanna Vestin, projektsamordnare	26
Möten med Sverige – ungdomar berättar	
Det var ensamt att komma till ett ensamt land. Asmatullah Fikrat	35
Jag oroade mig mycket men roade mig sällan. Alöna Saifulina	37
Jag ska aldrig lämna det här landet. Emina Malovic	39
Se dem som inte syns	
Om att arbeta med Utanpapper.nu. Tyko Granberger, rådgivare	41
Dom är inte riktigt kloka!	
Om reaktioner inför maktlöshet. Mario Morrone, psykoterapeut	43
Dom är inte riktigt kloka! – del två	
Om stödpersoners reaktioner. Monica Brendler-Lindqvist, psykoterapeut	48
Möten med Sverige – del två	
Man är inte bara gömd utan en person också. Gramoz Krasniqi	53
Det jag saknade mest var friheten. Edona Hyseni	55
Att få ro och ha roligt när det är oroligt.	
Om hur barn som lever gömda kan få hjälp att må bra. Syster Karin	57
Länkar och lästips	63

Dikterna på sidorna 4, 15, 52 och 62 är hämtade ur boken ”Ge mig hopp, ge mig liv - Dikter av flyktingbarn som gömmer sig”, sammanställd av Siv Widerberg (Podium 2004).

Jag

Jag heter Tilottoma

Jag är tre år

Bä bä vita lamm

Jag bor i detta hus

- *Tilottoma, 3 år.*

Barn utan papper

– barn först och främst

Det har gått ett år sedan Rädda Barnen öppnade en webbsida på flera språk, ett 020-nummer och en mejladress för barn och ungdomar som befinner sig i Sverige utan papper. Utanpapper.nu är ett projekt som drivs av Centrum för barn och ungdomar i kris som är en del av Rädda Barnens Sverigeprogram. Hjälpelinjen tog under det första året emot cirka 230 telefonsamtal och mejl om barn och ungdomar i svåra situationer. En del av dem ledde till en fortsatt kontakt direkt med barnet, med föräldrarna eller med andra stödpersoner.

Rädda Barnen startade hjälpelinjen för att vi ville nå de barn och ungdomar som lever i Sverige utanför samhället. Vi ville ge dem en röst och se till att de fick sina rättigheter tillgodosedda. Samtidigt ville vi lära oss om hur de har det samt vilket behov av hjälp och stöd de har.

Många av de barn som lever gömda kom hit som asylsökande, men inte alla. En del kom hit på besök hos anhöriga och blev kvar. Andra har varit utsatta för trafficking. Ytterligare några har flytt till Sverige men valt att inte söka asyl. Just dessa som bara finns här är kanske den allra mest dolda gruppen. Skälen till varför man kommer hit kan vara många och komplicerade. Likaså kan vägarna vara olika. Det som är gemensamt för dem alla är att de befinner sig i en tämligen rättslös situation. Den främsta iakttagelsen från hjälpelinjens första år är att barn utan papper när de möter samhället tycks vara i första hand utan papper - i andra hand barn.

Det finns en europeisk vision för Utanpapper.nu. Vi ser framför oss ett Europa som tar ansvar för sina barn oavsett om de har de fyra sista siffrorna i sitt personnummer eller inte. Ett Europa som inser att barn som behandlas med respekt blir en tillgång för de länder där de bor och som har allt att vinna på att erkänna de här barnens rättigheter och mycket att förlora på att inte göra det.

Det finns glimtar när man ser att saker och ting kan förändras - som när kommunerna och staten redan för några år sedan debatterade vem som skulle betala för omhändertagandet av ensamkommande barn. Det var en ganska förnedrande diskussion som pågick över barnens huvuden. Till slut fick Skellefteå kommun nog och sa att de ville åta sig att ta hand om några av barnen. Rädda Barnens Monica Brendler följde detta första försök med kommunalt mottagande. I samband med att hennes rapport skulle presenteras hölls en presskonferens där en av de unga män som vuxit upp i Skellefteå var med. När han fick frågan om sin syn på mottagandet sa han: Nu utbildar jag mig i Stockholm, men när jag får barn och familj då tänker jag flytta tillbaka till Skellefteå, för det är ett bra ställe för barn att växa upp. Skellefteås kommunalråd som också var närvarande sträckte då stolt på sig och sa: Ja, vi behöver duktiga unga människor i kommunen.

Vår vision är att också europeiska länder ska konstatera att de vill ta hand om de här barnen – och att de ska ses som barn först och främst.

Den 23 mars 2007 arrangerade Rädda Barnen ett seminarium för att utbyta erfarenheter om stöd och samverkan för gömda barn. Seminariet vände sig till personer som möter och stöttar barn och ungdomar, frivilligt eller inom exempelvis kyrkan, skolan eller vården. I fokus stod stödpersonernas olika roller och hur man kan samarbeta för att göra vardagen mer dräglig för barnen och deras familjer. Syftet var också att ta upp dilemman man som stödperson kan hamna i: Att inte avfärda och samtidigt inte lova för mycket. Att uppmuntra och få förtroende utan att dras med så mycket i problemen att man själv får problem - och konsten att hitta möjligheter bland problemen.

Den rapport vi nu presenterar handlar just om stöd och samverkan för gömda barn, och bygger främst på material från seminariet. Rapporten innehåller som en första del även en årsrapport med statistik och iakttagelser från det första året med Utanpapper.nu. Vi hoppas att rapporten kommer att vara till nytta för alla som möter barn utan papper och för alla som delar vår vision av ett samhälle där barn är barn först och främst.

De exempel som ingår i årsrapporten är konstruerade. Ungdomarna som framträder under kapitlet Möten med Sverige har inte varit i kontakt med Rädda Barnens hjälplinje Utanpapper.nu under sin egen tid som asylsökande eller gömda.

Referat från seminariet, kompletterande intervjuer och sammanställning av dokumentationen har gjorts av Anna Waldehorn.

Lars Carlsson
chef, Rädda Barnens Sverigeprogram

Cecilia Modig
chef Rädda Barnens centrum för barn och ungdomar i kris

Del I

*Årsrapport från Utanpapper.nu
mars 2006 - mars 2007*

Projektets uppbyggnad, resurser och arbetsmetoder

Under det första året sedan Utanpapper.nu öppnades i mars 2006 kontaktades hjälplinjen av 231 personer - barn, ungdomar och vuxna. De frågor som ledde vidare till en fortsatt kontakt utöver det första samtalet berörde 128 barn och unga vuxna. Bland dem fanns 25 barn och ungdomar som levt skilda från föräldrarna innan de fyllt 18, de flesta i ett land där de inte hade uppehållstillstånd - de var "utan papper"¹.

En viktig iakttagelse från Utanpapper.nu är att barn utan papper i samhället är i första hand utan papper - i andra hand barn. Om de behandlas som i första hand barn så beror det på inställningen hos enskilda vuxna. En annan iakttagelse är att familjer riskerar att splittras i flykten, både vid resan och i asylproceduren. En tredje är att ensamkommande asylsökande barn som fått avslag på asylansökan har blivit till papperslösa ungdomar.

Mer om statistiken och våra iakttagelser följer i kommande kapitel. Här ska vi först behandla projektet som sådant, vilka mål vi ställt upp och hur vi har arbetat.

I projektplanen för Utanpapper.nu från 2004 formulerades två mål:

- att nå cirka 100 barn/år, så kallad "undocumented children", i Sverige och 1-2 andra europeiska länder genom att skapa en "livlina" bestående av professionell rådgivning via telefon/mejl och personliga möten.
- att hålla minst ett seminarium/år för att utbyta erfarenheter med andra aktörer och för att få upp frågan om ansvaret för "undocumented childrens" livssituation på nationell och EU-nivå.

I samma dokument formulerades också följande uppgifter:

- att bistå, stödja och hjälpa barn som lever utan tillstånd i Sverige och Europa.

---

¹ När vi använder uttrycket "barn utan papper" syftar vi på ett alldeles särskilt papper, nämligen det som ger rätt att bo i det land där man befinner sig. Ett papper som ger rätt att bo i Sverige kan vara ett bevis om uppehållstillstånd (för personer från länder utanför EU) eller uppehållsrätt (för EU-medborgare och deras anhöriga) eller ett LMA-kort (ett id-kort som visar att man vistas i Sverige enligt Lagen om mottagande av asylsökande). Har man inte det - och inte kan visa att man är medborgare i Sverige eller något nordiskt land - så är man utan papper. "Utan papper" eller "papperslös" är ett internationellt uttryck, som ungdomarna ofta känner till. I Frankrike säger man till exempel "Sans papiers". I vetenskapliga sammanhang används ofta uttrycket "irreguljära migranter". På engelska används ordet "undocumented" (obevisad, odokumenterad). Detta ord kan också användas i betydelsen "dokumentlös", och översätts ibland så även som benämning för irreguljära migranter. Vi har dock valt att inte använda beteckningen dokumentlös för den här gruppen, då detta ord oftast används i en annan bemärkelse, nämligen som synonymt med "id-lös", det vill säga att man inte kan legitimera sig, bevisa sin identitet.

- att synliggöra de barn som lever i en ”irreguljär” situation.
- att söka kunskap om hur olika länders förhållningssätt och regelverk påverkar dessa barns livsvillkor.

Genom Rädda Barnens företagssamarbete kunde projektet finansieras av två privata företag, livsmedelsföretaget Santa Maria och investmentbolaget Ratos. Projektet förutsattes pågå under tre år (2005-2007), varav det första året avsattes för förarbete. Under förarbetet och planeringen gick projektet under namnet Livlinan, men eftersom detta namn är upptaget av en annan organisation, som också har en slags hjälptelefon, så beslöt vi att döpa hemsidan till www.utanpapper.nu och även använda Utanpapper.nu som namn på projektet i all utåtriktad information. I den mån vi använder uttrycket ”livlina” så är det som en beskrivning - ibland fungerar hjälplinjen verkligen som en livlina.

Förarbete och planering

Bakgrunden till att Utanpapper.nu startades var erfarenheten - både från Rädda Barnens Sverigeprogram och från samarbetet inom SCEP, *Separated Children in Europe Programme* - att ett antal barn lever utanför det reguljära skyddsnetet på grund av att de saknar uppehållstillstånd i det land där de befinner sig. I Sverige torde den största gruppen i denna situation vara "gömda barn", som tidigare varit asylsökande. Men det finns också barn som kommit hit genom illegal arbetskraftsinvandring, genom besök hos anhöriga, genom trafficking eller är på flykt utan att söka asyl. Dessa "papperslösa" barn syns inte i några officiella register.

Morten Hjorth Jahnsen, verksam vid Rädda Barnen i Danmark, anlätades för att göra en förstudie, som fick namnet *Children without protection in Europe*. Studien färdigställdes i början av 2005. Professionella och frivilliga i tre länder, Spanien, Polen och Sverige, intervjuades om situationen för migrerande barn och huruvida en hjälplinje skulle kunna vara ett sätt att nå barnen. Dessutom studerades arbets sätt, problem och praktiska lösningar i existerande hjälplinjer för barn i andra sammanhang.

Förstudien fokuserade på barn som migrerar utan vuxna anhöriga. I projektplanen för verksamheten i Sverige som togs fram ungefär samtidigt nämns flyktingfamiljer, men även där lades tyngdpunkten på ”ensamma barn”. Ett seminarium kring förstudien arrangerades i april 2005.

Under andra halvan av 2005 startade ett mer operativt förarbete i Sverige. En projektsamordnare anställdes, som sökte upp ett antal aktörer bland annat inom flyktingrörelsen och kyrkorna, för att få en konkret uppfattning om vilka barn vi skulle kunna nå och vilka problem vi kunde ställas inför. I december 2005 anordnades seminariet *Stöd till barn utan uppehållstillstånd* för erfarna personer inom frivilligorganisationerna och vårdsektorn. Avsikten var att samla in råd och synpunkter på vilken hjälp vi skulle kunna ge i olika situationer - och att börja bygga upp ett nätverk av kontaktpersoner för projektet.

I detta skede började vi bli allt mer övertygade om att en hjälplinje för barn utan papper sannolikt skulle användas även av barn i familjer. De flesta av våra sagesmän trodde inte att gruppen ensamma barn i Sverige utan uppehållstillstånd (och utanför asylproceduren) är kvantitativt stor, men att barn i familjer som lever utan papper är desto fler. Även barn i sådana familjer kan sakna tillräckligt vuxenstöd och ha svårt att få tillgång till sina rättigheter.

Hemsidan som färdigställdes i början av 2006, vänder sig direkt till barn under 18 - men formuleringarna utesluter inte att barnet har en familj.

Målgruppen breddas till barnfamiljer och ungdomar

I samband med att hemsidan öppnades den 21 mars 2006 gick brev ut till kontaktpersoner inom Amnesty och inom svenska kyrkan samt naturligtvis inom Rädda Barnen. Brev sändes också till andra frivilligorganisationer såsom invandrarorganisationer och organisationer inom flyktingrörelsen, med uppmaning att sprida informationen vidare.

Små foldrar som informerar om att hjälplinjen finns har tryckts upp på samma språk som finns på hemsidan, nämligen svenska, engelska, spanska, arabiska, ryska och kinesiska. Dessa har spritts i några tusen exemplar främst via personliga kontakter, till kyrkor, vårdcentraler för asylsökande, socialsekreterare verksamma vid häkten, etcetera.

Förutom denna riktade information har projektet varit relativt anonymt. Det har nämnts i några tidningsartiklar men inte i annonser eller informationskampanjer. Orsaken till att vi inte gått ut brett är att vi inte vill väcka förhoppningar hos den stora gruppen asylsökande, som egentligen inte är vår målgrupp. Vi är måna om att varje enskilt barn som vänder sig till hjälplinjen ska mötas med respekt och få stöd, och vi vill bygga upp ett förtroende genom att inte lova mer än vi kan hålla. Trots denna försiktighet nådde oss till och med den 20 mars 2007 berättelser och frågor som rörde minst 159 barn och 51 unga vuxna.

De flesta ringer eller mejlar själva, men det är inte ovanligt att en god man, skolsköterska eller annan stödperson tar den första kontakten. Ibland har vi senare kommit till tals direkt med barnet eller familjen, men det förekommer att även fortsatta kontakter hålls med stödpersonen, som i sin tur fortsätter att stötta barnet eller familjen. I det här avseende kan man alltså säga att vi har breddat målgruppen under resans lopp, utifrån behovet: Vi håller kontakt med många vuxna, både föräldrar och vuxna stödpersoner.

Vi har också breddat målgruppen på det sättet att vi inte har dragit gränsen vid 18 så som framgår av den ursprungliga projektplanen, utan också hållit kontakt med äldre ungdomar – varav flera kommit till Sverige innan de fyllt 18. En annan grupp som vi inte förutsåg skulle söka vår hjälp är syskon och föräldrar till barn som blivit kvar i hemlandet eller har fastnat i ett transitland. Dessa barn är alltså ensamma vid kontakten, men befinner sig inte i Europa.

I ett annat avseende har vi i praktiken minskat målgruppen, så till vida att vi inte direkt har vänt oss till barn i hela Europa. Däremot har vi samarbetat om studiebesök och utbytt erfarenheter med de personer inom Redd Barna i Norge

som planerar ett liknande projekt men med inriktning enbart på barn i trafficking, eller i riskzonen för trafficking. Andra tänkbara samarbetspartners har vi haft kontakt med bland annat genom SCEPT, *Separated Children in Europe Programme*, och samarbetet kring *Children at Risk in the Baltic Sea Region* inom Östersjöstaternas råd. Detta har skett genom medverkan i konferenser och även representation från dessa organisationer i referensgruppen för Utanpapper.nu.

Trots att hemsidan uttryckligen vänder sig till barn som befinner sig i Sverige, har åtskilliga ungdomar och vuxna fyllt i formulär från utlandet, vanligen för att fråga om möjligheter att få uppehållstillstånd i Sverige. De flesta av dessa har fått något av ett femtontal standard svar som vi har utarbetat och låtit översätta för olika länder och situationer. Dessa kontakter stannar oftast vid det första mejlet, men vi tror ändå att den realistiska information som vi ger är av stort värde. Många har en glättad bild av möjligheterna i Sverige och det är svårt att hitta information som också upplyser om vilka hinder som finns för asylsökande och arbetssökande.

Av de 231 förstakontakterna stannade 126 vid ett första samtal eller ett första besvarat mejl, medan 84 ledde vidare till fortsatta kontakter och olika åtgärder från vår sida. Dessa fortsatta kontakter berörde 128 barn och unga vuxna. Knappt hälften av dem är "gömda", alltså barn och ungdomar som har flytt till Sverige med eller utan sin familj, och som har fått avslag på asylansökan. Andra som vi hållit fortsatt kontakt med är ungdomar och barnfamiljer i svart arbete eller andra oreglerade situationer, och barn som tagit sig till släktingar i Sverige - eller misslyckats och blivit kvar någonstans utan föräldrarna.

Resurser - kunskaper och personer

Barn och ungdomar kan nå hjälplinjen via ett formulär på hemsidan, genom att skicka e-post eller ringa ett gratis telefonnummer. De kan även redan på hemsidan få information om rättigheter och lagar. Informationen finns på svenska, engelska, arabiska, ryska, kinesiska och spanska. Under det första året hade hemsidan omkring 16.000 besökare med en genomsnittlig besökstid om cirka två minuter. Besökstiden indikerar att sidan har relativt många besökare som stannar länge, eftersom man normalt får räkna med att ett stort antal klickar vidare efter någon sekund.

En del av hemsidan som enbart finns på svenska är en faktabank med myndighetsinformation och andraklipp om nya lagar, regler, händelser och tips som rör flyktbarn och papperslösa. Faktabanken uppdateras regelbundet. Där finns också ett nyhetsbrev i samma ämnen. Dessa delar görs främst till stöd för vuxna som möter barn utan papper, men också för att bredda våra egna kunskaper, i linje med projektplanen.

Dokumentation från hjälporganisationer i andra länder och internationella samarbetsprojekt som rör trafficking, situationen för papperslösa med mera, läggs också in i faktabanken.

Två månader efter att hemsidan öppnades höll Utanpapper.nu ett seminarium riktat till skolpersonal och andra som i sin yrkesroll möter barn utan papper. Grupparbeten hölls kring scenarier, byggda på verkliga fall, för att diskutera de

dilemman man kan ställas inför då man försöker ge stöd till barn i en rättslös situation. Föreläsningarna, som handlade om rättigheter och sekretessregler för barn utan uppehållstillstånd, dokumenterades i rapporten *Att hjälpa barn utan papper - en balansgång mellan särskilda behov och diskriminering*. Skriften kan laddas ner från hemsidan.

De flesta mejl och telefonsamtal som kommer till Utanpapper.nu besvaras av ett team om tre personer med olika kompetens; Sanna Vestin, Mario Morrone och från december 2006 Tyko Granberger². På grund av deltidskontrakt motsvarade bemanningen då hjälplinjen öppnade en heltidstjänst, från december 2006 två heltidstjänster.

Antalet kontakter per vecka med ungdomar och barnfamiljer har av naturliga skäl ökat vartefter, liksom antalet åtgärder som vidtas. Inströmningen av nya kontakter har visserligen legat relativt konstant på cirka fyra nya kontakter i veckan, men eftersom en del av barnen och ungdomarna behöver fortsatt stöd, så har antalet aktuella ärenden växt kontinuerligt.

Telefonlinjen är öppen under kontorstid. Övriga tider finns telefonsvarare på samma sex språk som på hemsidan. Samtalen förs vid behov med hjälp av tolk. Det händer också att vi träffar ungdomar eller familjer i Rädda Barnens lokaler eller deltar vid möten med exempelvis advokat.

Den vanligaste hjälp vi kan ge är att besvara frågor eller hjälpa till att reda ut den juridiska situationen, förklara regler, tipsa om var det kan finnas mer information. Vi tar också själva fram information när det behövs, och söker reda på handläggare som barnet eller föräldrarna har svårt att nå. Därefter övergår kontakten i en del fall till en diskussion om situationen. Ibland kan vi tipsa om andra möjligheter än de ungdomarna eller familjerna själva tänkt på. Ofta handlar det mer om att bearbeta sina tankar, vad man hade förväntat sig, hur man ska hantera sin situation, hur man ska klara sig om man gömmer sig och om man kan hitta andra vägar.

Alla mejl, samtal och åtgärder som vidtas för varje barn eller familj dokumenteras i en dagbok, som även ligger till grund för den statistik som förs. I dagboken införs kortfattade anteckningar över alla samtal och mejl med de hjälpsökande, och alla åtgärder som vidtas i deras ärenden. Varje ny kontakt införs med löpnummer. Fortsatta kontakter och åtgärder som gäller samma person eller samma familj förs under samma nummer. Inga namn eller andra identifierande personuppgifter tas med. Dagboken ska inte jämföras med en patientjournal. Om något barn tas in som patient vid Centrum för barn och ungdomar i kris, upprättas patientjournal av behandlaren i vanlig ordning, men sådana journaler är inte tillgängliga för projektet.

---

² Sanna Vestin, journalist och författare, 1992-2003 redaktör för tidskriften *Artikel 14*, som ges ut av *Flyktinggruppernas och Asylkommittéernas Riksråd*
Mario Morrone, leg. psykoterapeut med 20 års erfarenhet av behandlingsarbete med bl.a. flyktingbarn
Tyko Granberger, masterutbildad i internationella relationer, med erfarenhet som ledare för ett ungdomsprojekt inom *Rädda Barnen*, Skåne

Dagboksanteckningarna visar att det arbete som läggs ner för varje enskilt barn eller familj varierar dramatiskt. Bland de 84 kontakter som utvecklades vidare efter det första besvarade mejlet eller telefonsamtalet, finns sådana där det endast finns ytterligare en anteckning - till att vi flera gånger i veckan under flera månader antecknat någon kontakt eller åtgärd för samma barn.

I de gömda familjerna är det främst föräldrar som hör av sig. I de fall barnet själv har mejlat eller ringt till oss, har det dock flera gånger resulterat i en långvarig kontakt, där vi försökt ge barnet vuxenstöd och ett utrymme att vara barn. Samtidigt har vi försökt utveckla en dialog med föräldern eller föräldrarna om familjens situation, inte minst för att avlasta barnet det ansvaret.

I många fall försöker vi bereda väg för barn och ungdomar som behöver vård eller hjälpmedel genom att ta kontakt med vårdpersonal och försäkra oss om att de kommer att tas emot. I enstaka fall har vi bekostat en läkarutredning eller betalat för en resa eller någon annan nödvändig insats. En viktig del av projektet är att barn och föräldrar med speciella behov har kunnat tas emot i psykoterapeutisk behandling inom Rädda Barnens Centrum för barn och ungdomar i kris.

Genom en arbetsgrupp för projektet där två anställda från Centrum för barn och ungdomar i kris ingår, utöver hjälplinjens operativa team, kan såväl praktiska problem som prioriteringar och komplicerade situationer diskuteras. Vi kan också i förekommande fall ta stöd av andra inom organisationen, till exempel Rädda Barnens jurister.

Det förekommer att vi försöker hjälpa till att få upp ärendet om uppehållstillstånd till Migrationsverket eller domstolen igen, speciellt när barnets skäl tycks ha åsidosatts. Ett par gånger har Rådgivningsbyrån för asylsökande och flyktingar tagit upp familjens ärende. I ett par andra fall har vi beslutat att bekosta ett privat juridiskt ombud.

Ungdomarna som hör av sig har ofta - även om de fyllt 18 - ett stort behov av vuxenstöd. Ibland har vi försökt etablera kontakt med någon inom till exempel kyrkan, inom en frivilligorganisation eller i socialtjänsten som kan träffa barnet på orten. Ibland har vi satt olika vuxna i kontakt med varandra för att skapa ett fungerande nätverk. Vår roll är ofta att se problemen ur barnens synpunkt och förmedla det perspektivet till andra.

Barn utan papper - exempel

Aidentifierade exempel från mejl och telefonsamtal till Utanpapper.nu

Hamids föräldrar dog när han var sju, i Afghanistan. Hamid fick följa med några släktingar till Pakistan. När de inte kunde ta hand om honom, skickades han med andra bekanta till Iran. Därifrån utvisades han efter några år tillbaka till Afghanistan. Då var Hamid sexton. Han fick hjälp att komma iväg till Grekland och skulle försöka klara sig själv. Men han greps av polisen och släpptes med order att ge sig av vart som helst, bara han lämnade Grekland. Hamid reste till Sverige. Men hans fingeravtryck fanns i Grekland så nu ska han utvisas dit igen. Det är en stödperson från en frivilligorganisation som ringer Utanpapper.nu.

Carmen är från Bolivia och kom till Sverige som au-pair. När tiden gick ut stannade hon kvar och jobbade svart - det verkade enkelt, många svenska ungdomar gör det också. Men så träffade hon en kille och blev med barn. Det är härligt - men allting har blivit så komplicerat. Och förlossningen kommer att gå på 25-30.000. En skolsköterska ringer Utanpapper.nu för att få tips om vad hon kan göra.

Sara är sex månader gammal. Hennes föräldrar Aran och Natasja träffades på flyktingförläggningen. Natasja kom till Sverige med sin familj, som tillhör en minoritet i en tidigare sovjetrepublik. Hennes föräldrar fick stanna med den tillfälliga lagen, men Natasja hade hunnit fylla 18. Under väntetiden träffade hon Aran, som också är asylsökande men från ett helt annat land. Nu ska Sara, Natasja och Aran ska utvisas till Arans hemland. Men Natasja vill inte tvingas bli muslim för att kunna gifta sig och Aran vet att 90 procent av flickorna könsstympas i hans hemland. Aran tror inte han kan skydda sin familj. Han har ingen talan i slakten, och han kanske fängslas. Natasja mejlar till Utanpapper.nu när avslaget på asylansökan har kommit och advokaten inte verkar vara intresserad. Hon ber att vi ska ringa upp med tolk.

Faribah har varit i Sverige i sex år, sedan hon var sexton. Hennes mamma var en självständig yrkeskvinna i Iran, men misshandlades av Faribahs pappa. Faribah valdes ut av en högt uppsatt man som krävde att få gifta sig med henne. Hela familjen skulle få problem om hon inte gav efter. Mamman hjälpte henne att fly. Hon togs emot som ensamt flyktingbarn men fick avslag då hon fyllt 18. Sedan har hon levt gömd men drömmer om att få studera, jobba vitt, slippa arbetsgivarna som utnyttjar henne. Hon mejlar till Utanpapper.nu och berättar om hur hon lever.

Den lilla Victoria leker och pysslar. Men hon pratar inte fast hon har fyllt tre och verkar inte se sin mamma. Mamma är full av ångest, över Victoria och över Victorias storebror - han är kvar i hemlandet sedan mamma flydde. Just nu skickas ingen till deras land. Men familjen har inte uppehållstillstånd. Därmed får inte storebror komma, och läkarna säger att så länge familjen inte är i trygghet är det ingen idé att försöka utreda vad som fattas Victoria. Mamma tror inte att flickan skulle få det stöd hon behöver i hemlandet, men detta är svårt att veta utan diagnos. En granne, själv flykting, ser hur svårt familjen verkar ha det och ringer till Utanpapper.nu.

Marina pratar perfekt svenska efter sju år i Sverige, först som asylsökande och sedan gömd. Lillasyster Vera är född här. De har redan gripits och utvisats till föräldrarnas hemland, men där var Vera inte registrerad och fick inte gå i skolan. De försökte i ett grannland, men fick inte papper där heller. Då kom de tillbaka till Sverige illegalt. Nu jobbar de svart och klarar sig - i alla fall bättre än i det gamla landet. När Marina ringer till Utanpapper.nu är det främst för att få hjälp att hitta en förskoleplats för Vera.

Mamma

Mitt hjärta gråter varje dag

för dig mamma

Det är ingen som kan förstå

hur det känns

Tänkarna som kommer

Tiden som man har förlorat

Jag kan inte glömma dina tårar

och dina suckar

som du har varje dag

Blerina, 15 år

Iakttagelser om barnens situation

Bland dem som sökt stöd från Utanpapper.nu har vi kunnat iaktta hur vissa situationer eller problemområden återkommit. Några av dessa iakttagelser har diskuterats vid våra seminarier, där andra deltagare har kunnat bekräfta dem och tillföra sina erfarenheter. Hur ofta samma situationer förekommer bland dem som tagit kontakt med Utanpapper.nu framgår i viss utsträckning av statistiken som följer i nästa avsnitt. Även om det är för tidigt att dra några definitiva slutsatser från projektet efter ett år, så vill vi lyfta fram sex viktiga iakttagelser.

Barn utan papper blir i första hand bemötta som utan papper, i andra hand som barn. De utsätts för en diskriminering på flera olika nivåer. För det första får barn inte alltid tillgång till vård och socialt stöd som de formellt har rätt till. Detta kan bero på att personal inte vill ge signalen till familjen att det går bra att stanna kvar i Sverige efter avslag. Kanske man antar att barnet far mer illa av att vara gömd än att bli utvisad. Andra gånger kan stödet utebli för att vanliga åtgärder inte fungerar i barnens osäkra situation, man kanske inte ens kan ställa en diagnos.

Ytterligare en orsak kan vara att personalen är osäker på vad de har rätt att göra i sina yrken. Det har också hänt att barn som har rätt till vård blir utan när det har uppstått praktiska problem, som att de saknar personnummer. Andra har inte råd med resan till vårdcentralen eller att hämta ut sin medicin som de måste betala fullt pris för.

För det andra finns diskrimineringen i lagar och förordningar. FN:s konvention om barnets rättigheter ger alla barn rätt till skolgång, men denna bestämmelse saknas i svensk lag, vilket gör att det är upp till enskilda rektorer och lärare om de vill följa konventionen eller inte. Man kan också se det som en diskriminering från statens sida, eftersom många skolor säger nej på grund av att de inte får statsbidrag för barn utan papper. Många gömda barn går ändå i skola. Det är däremot ytterst svårt att få tillgång till förskola eller daghem, vilket annars kan vara ett viktigt stöd för de barn som har lyckan att tas emot.

Att det inte tycks vara lika noga med barn utan papper som med andra barn är också ett återkommande inslag i de övriga iakttagelserna vi har gjort. Mycket skulle alltså vara annorlunda och bättre för dessa barn, om de alltid sågs som barn först och främst. Därför har vi valt detta som motto för hela rapporten.

Familjer som splittras i flykten riskerar att inte få återförenas. Man skulle också kunna uttrycka det som att barn i flyktingfamiljer förlorar rätten till sina föräldrar. Det som händer är till en början att barn som blivit kvar i hemlandet inte får återförenas med föräldrarna så länge dessa är asylsökande eller har tillfälligt uppehållstillstånd. Denna situation kan i värsta fall bestå i flera år. Om man sedan får permanent uppehållstillstånd måste man påbörja en separat ansökningsprocedur för anhöriginvandringen, något som också kan ta lång tid. Familjebanden ifrågasätts också i detta skede. Samtidigt tunnas de verkliga

banden ut. Småbarn glömmet sina föräldrar. Barn som hinner fylla 18 förlorar rätten till återförening. Praxis är att åldern vid beslutstillfället gäller.

Ett likartat problem är att kriterierna för familjeåterförening är snäva. Det är inte alls säkert att ett barn som har blivit föräldralöst får lov att komma till det äldre syskon eller den släkting som enligt barnets och familjens eget synsätt skulle vara den bästa att ta hand om barnet.

Det förekommer också att par som bildats under tiden på flykt splittras i samband med utvisningen. Vi har fått förfrågningar från flera unga par i liknande situation som exemplet "Sara" ovan. Bland dem finns också barnfamiljer där kvinnan och mannen fått utvisningsbeslut till olika länder, utan att något av dessa länder har garanterat att de kan återförenas. En annan splittringssituation är när ett av barnen i en familj fyller 18 och därmed kan utvisas ensamt, även om den övriga familjen anses ha skäl för att få uppehållstillstånd.

Gömda familjer splittras ibland i samband med gripande. Barn får inte tas i förvar annat än mycket kort tid, och föräldrar får inte tas i förvar på så sätt att ingen förälder blir kvar tillsammans med barnen. Däremot kan en av två föräldrar tas i förvar. Denna förälder kan också skickas till hemlandet ensam. Vi har fått flera samtal från stödpersoner som berättar om barn som mår dåligt i samband med sådana separationer.

De individuella skälen har inte synts i asylärendet. En del av de familjer vi träffar är på flykt från direkt personlig förföljelse eller från brinnande krig. Andra kommer från länder i efterkrigssituationer, inbördes konflikter eller med ett pågående förtryck. Situationen är ofta inte tillräckligt allvarlig för att asylsökande allmänt ska anses ha behov av skydd i ett annat land. Samtidigt kan den enskilda personen eller familjen ha individuella komplikationer som krånglar till situationen. En familj befinner sig i konflikt med en lokal befälhavare som har dödat fadern och nu hotar de äldsta pojkarna. En annan familj uthärdar i ett blandäktenskap som är illa sett och råkar ut för trakasserier som drabbar barnen. I en tredje familj är ett barn utsatt för hedersrelaterade hot - och så vidare. De svenska myndigheterna gör en allmän bedömning att de som har problem kan få skydd i sitt hemland av staten eller den egna gruppen. Men för dessa familjer med sina individuella komplikationer fungerar det inte. Familjens speciella problem och låga status i sin egen grupp gör att de inte litar på att skyddet i hemlandet är tillgängligt för dem. Men sådana individuella komplikationer anses sällan asylgrundande i sig själva - och det är inte säkert att de över huvud taget syns i asylärendet. För familjen betyder de allt, de drabbar barnen och gör att familjen finner det omöjligt att återvända.

Valet kan stå mellan att vara papperslös i Sverige eller papperslös någon annanstans. Det är vanligt att man föreställer sig att den rättslösa situationen kommer att upphöra då den unga personen eller familjen återvänder till hemlandet. Så kan det förvisso vara. Förhoppningsvis kommer barnen att få gå i skola och sjukvården kommer att vara tillgänglig om man kommer tillbaka till det land där man är medborgare - även om inte standarden är densamma. Men det är inte alltid så enkelt. Även bortsett från att många hävdar att de på grund av trakasserier inte kommer att få tillgång till sina rättigheter, så är alla faktiskt inte heller erkända medborgare i något land. Det kan vara så att man tillhör en

folkgrupp som hamnat på fel sida av en gräns eller att folkgruppen fått sina medborgarskap indragna i samband med en konflikt. Andra var helt enkelt papperslösa redan i hemlandet.

En speciell situation som nämdes i ett tidigare exempel är att ett barn fötts i Sverige medan familjen levde gömd. Barnet är statslöst och erkänns inte i hemlandet, och det finns inte heller några papper från Sverige att föra över.

Bland de mejl vi har fått från utlandet finns en del som (så vitt man kan utläsa) skrivits av tonåringar eller unga vuxna som befinner sig på flykt utanför sitt hemland i en papperslös situation och söker efter något land där de äntligen kan bli legala. Ibland skedde flykten tillsammans med föräldrarna för många år sedan, och brevskrivaren drömmer nu om att få studera eller skaffa sig ett yrke, men detta är omöjligt i den illegala situationen.

Ensamkommande barn och ungdomar som fått avslag har blivit papperslösa ungdomar. Detta är en iakttagelse som har gjorts tidigare av Monica Brendler i hennes rapporter om mottagande av ensamkommande barn, framför allt *Vem tar ansvaret för de ensamkommande barnen* (Rädda Barnen 2005), och som nu bekräftar. Inom projektet Utanpapper.nu har vi gång på gång kontaktats av ledsna och vilsna unga vuxna som lever utan papper. För Sverige är deras asylärende avslutat men för ungdomarna är situationen olöst. De har blivit kvar här i en tillvaro av hopplöshet.

*"Jag är 23 gammal år. Men jag har fått två negativ beslut. Nyligen fick jag beslut med ny prövning. Myndigheter vill vända mig till mitt hemlan Bangladesh. Jag har ingen kriminal och jag har svårt sjukdom(diabetes) Typ I.SVENSK LÄKARE SEGR DU HÄR LIVSHOTANDE . Kan Ni gömda mig och behandlar min sjukdom .Var snäll och svara mig.Svensk NI är min sista chans."
(utdrag ur mejl, förstakontakt. Det visade sig senare att den unga kvinnan även hade tortyrskador och vi såg till att en tortyrutredning kom till stånd. Kontakten är fortfarande aktuell.)*

*"mitt problem är att jag kan inte åka till Syrien för att har varit i tortyr tre gånger och har inte gjort min arme känt och jag vill apslut inte åka till Syrien och bli deras hund och göra arme kännsten till dom idioter som har tagit hela mitt live på strek och räddsla. nu jag har uttvisning och jag mår inte alls bra jag är jätte rädd ner jag ser nån polis eller nån som jag tror att dom är sivil poliser . det är frågan undrar vad ni kan hjälpa mig med . jag mår inte alls bar och jag behöver nån som kan hjälpa mig"
(utdrag ur mejl, förstakontakt. Den unge mannen klarade sig på att jobba svart men behövde hjälp att få kontakt med advokat och med en plats där han vågade söka vård. Detta kunde vi hjälpa till med. Kontakten är nu vilande.)*

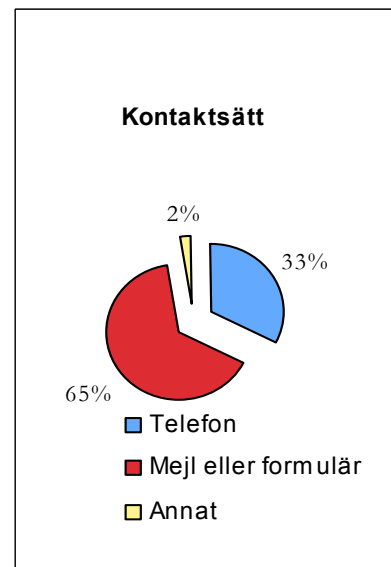
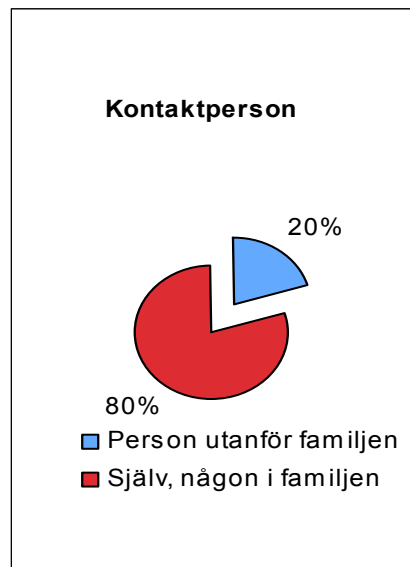
"I augusti jag gömmdat första gång! eftersom jag inte känd någon bodde i ett rum i en skola. på dagarna svartjobbade i en kontor där fanns en man som 50 gav mig jobbet. Avlön, tiderna va hela dagar o kvällar o värsta var att han pratad sex me mig... jag träffad annan man som gav mig prov jobbet i ett hund affär jag låtsades att inte fått avslag men så fort fick veta jag har negativ,han hotade att jag fick sluta om jag inte gjorde sex med honom. Jag har varit andra ställen o det blir alltid samma. jag blivit sjuk att jag varit ensam hemma eller om jag går ut alla får göra vad dem vill till mig,jag kan bara gråta när jag ensam. Jag bor en källare nu. Behöver en som kan stoppa dethär eller kan jag gå skola igen. snälla jhjälp mig!"

(utdrag ur mejl, förstakontakt. Vi hjälpte till med att hitta skola och tid hos en psykolog, men kunde inte påverka asylärendet. Kontakten har nu upphört.)

De mest rättslösa barnen utan papper är de som inte sökt asyl. Bland dem som vi har haft kontakt med (direkt eller via en stödperson) finns ett antal barn och vuxna som kommit till Sverige för att bo hos en släkting eller för att arbeta och som sedan har stannat kvar. Det förekommer både att ungdomar kommit hit själva på dessa premisser, och att de följt med föräldrarna. Situationen kan från början ha varit helt laglig, men i och med att man stannat kvar blir den olaglig. Krigstrauman och minnen av övergrepp som vi stött på hos många av flyktingbarnen är inte lika vanliga i denna grupp - även om sådant kan finnas även hos dem. Men i ett annat avseende är dessa barn ändå mer utsatta. De har till skillnad från de barn som har varit asylsökande inte ens formell rätt till sjukvård eller socialt stöd, och de har ofta få kontakter i samhället.

Vi har också stött på ett par utvisade barnfamiljer som kommit tillbaka utan att söka asyl, och någon som kommit till Sverige på flykt men tvekat om de ska söka asyl eller inte, möjligen för att de inser att chansen är liten att få uppehållstillstånd. Även dessa familjer kan hamna i en helt rättslös situation.

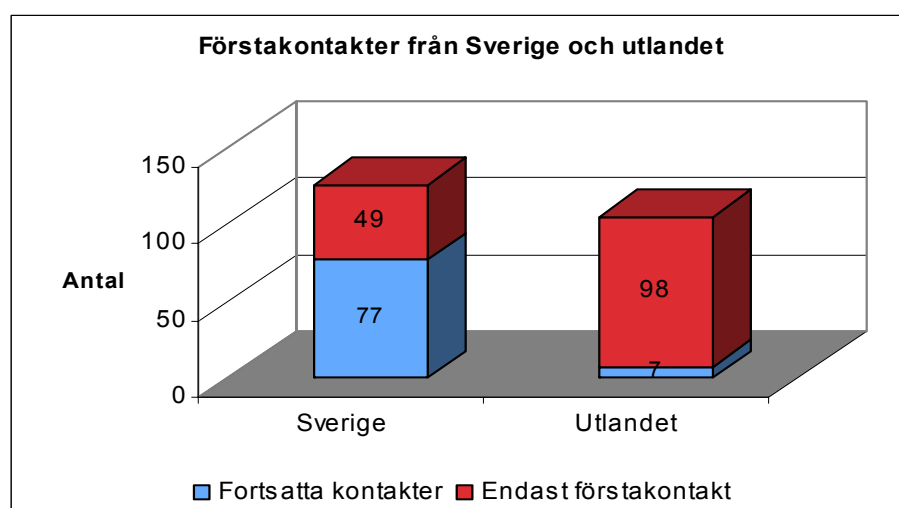
Statistik från ett år med Utanpapper.nu

Under året togs 231 förstakontakter.

Uttrycket avser att en person (barn eller vuxen) vid ett första tillfälle har tagit kontakt för sin egen räkning eller för ett barn eller en familj. 184 av förstakontakterna togs av barnet eller någon i familjen. 47 av kontakterna togs av någon person utanför familjen. Av förstakontakterna togs 76 per telefon och 150 per mejl eller formulär från hemsidan. Fem kontakter togs på annat sätt.

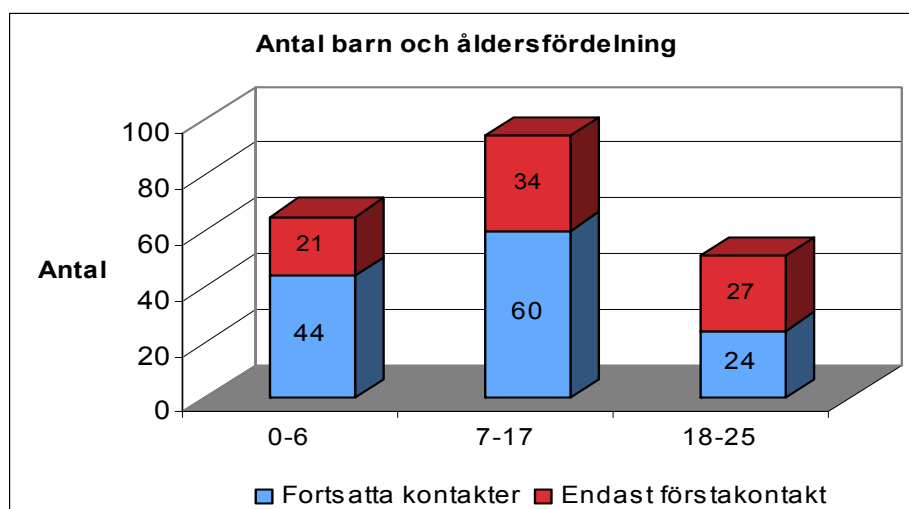
126 av förstakontakterna togs från Sverige och 105 från utlandet.

Av de 231 förstakontakterna ledde 84 vidare till fortsatta kontakter.

Av de fortsatta kontakterna hade 77 från början tagits från Sverige och 7 från utlandet.

Bland de 183 förstakontakter där ursprungsland uppges förekommer 49 länder³. Bland dem som tagit kontakt från utlandet dominerar Irak och Palestina. Däremot dominerade inget land eller område bland dem som tagit kontakt från Sverige

Förstakontakterna gällde 159 barn och 51 unga vuxna.

Förstakontakterna berörde 49 småbarn (0–6 år samt väntade barn), 75 skolbarn (7-17 år) och 23 unga vuxna (18 - 25 år), i de fall där vi kan utgå från deras egna åldersuppgifter. Därutöver beräknar vi att det lågt räknat fanns 19 småbarn och 21 skolbarn i de familjer som vi inte har fullständiga uppgifter om, och vi uppskattar ytterligare 28 personer som unga vuxna på grund av omständigheterna. Bland förstakontakterna finns dessutom 50 där vi inte har några uppgifter om familjeförhållanden, skolgång eller dylikt (främst korta mejl från utlandet om möjligheterna att ta sig till Sverige). För dessa har vi inte uppskattat något antal barn eller ungdomar. Sammanlagt innebär det att våra kontakter gällde minst 65 småbarn, 94 skolbarn och 51 unga vuxna.

De fortsatta kontakterna gällde 104 barn och 24 unga vuxna.

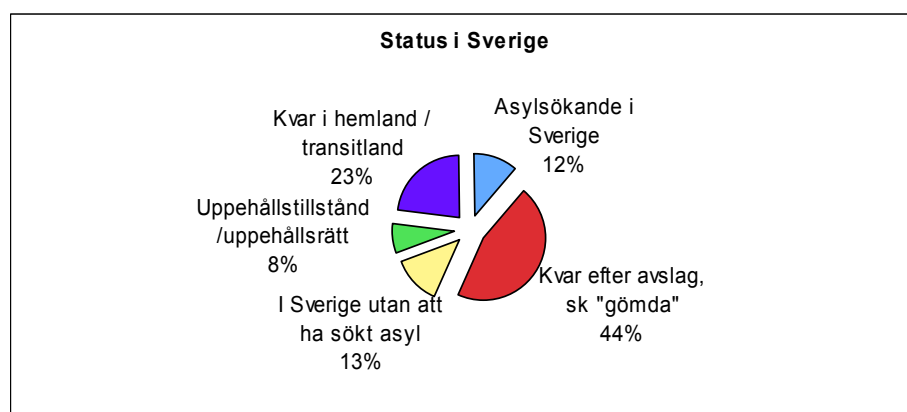
De kontakter vi upprätthöll efter det första mejlet eller samtalet gällde 37 småbarn, 54 skolbarn och 17 unga vuxna, enligt ungdomarnas och familjernas egna uppgifter om ålder. Även bland våra fortsatta kontakter finns det personer vi inte har fullständiga uppgifter om. De uppskattas med ledning av

³ Afghanistan, Albanien, Algeriet, Azerbajdzjan, Bolivia, Bosnien, Burma, Chile, Colombia, Egypten, El Salvador, Ecuador, Eritrea, Estland, Etiopien, Filippinerna, För Arabemiraten, Honduras, Ingusjien, Irak, Iran, Jemen, Kazakstan, Kina, Kirgizistan, Kongo, Kosovo, Kuwait, Libanon, Libyen, Marocko, Moldavien, Mongoliet, Montenegro, Palestina, Peru, Puerto Rico, Rumänien, Ryssland, Serbien, Sierra Leone, Slovenien, Somalia, Spanien, Syrien, Turkiet, Turkmenistan, USA, Vitryssland.

omständigheterna till 7 småbarn, 6 skolbarn och 7 unga vuxna. Sammanlagt rör det sig alltså om minst 44 småbarn, 60 skolbarn och 24 unga vuxna.

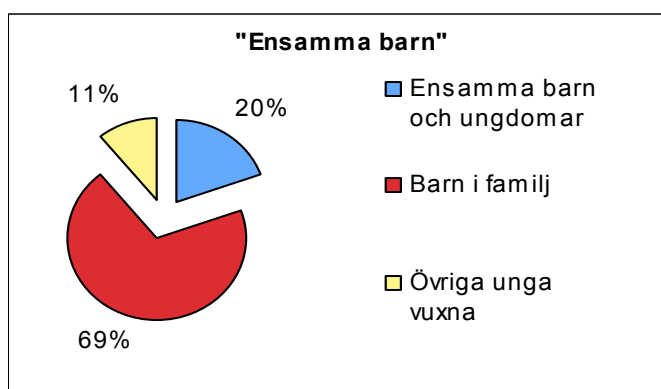
Den största gruppen av de fortsatta kontakterna är "gömda flyktingar".

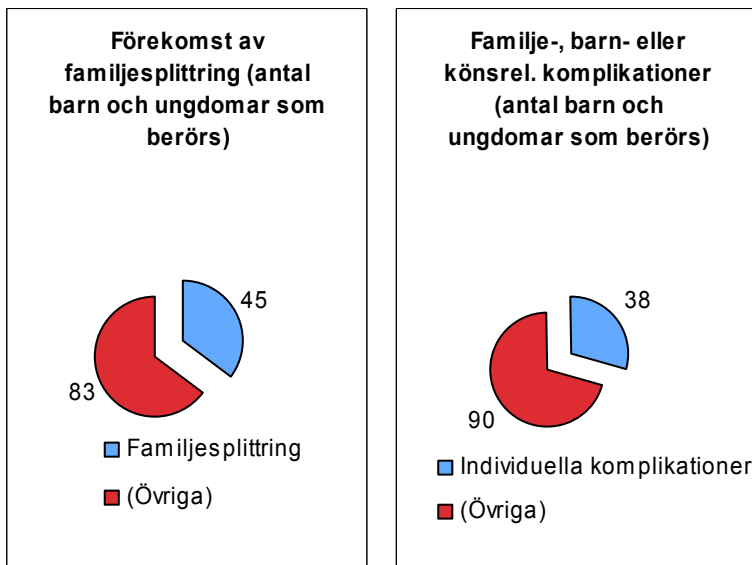
Av 104 barn och 24 unga vuxna var 15 asylsökande i Sverige. 57 var kvar i Sverige utan papper efter att ha fått slutligt avslag på asylansökan. 16 levde utan uppehållstillstånd i Sverige utan att ha sökt asyl. 10 befann sig i Sverige med uppehållstillstånd, eller borde ha uppehållsrätt som anhörig till EU-medborgare. 30 barn och ungdomar tillhörde familjer som splittrats så att barn blivit kvar i hemlandet eller ett annat land de hamnat i på väg från hemlandet. Av dessa 30 befanns sig 15 utan papper i det land där de befann sig.

Bland de fortsatta kontakterna fanns minst 25 "ensamma barn".

Av de 128 barn och ungdomar som de fortsatta kontakterna handlar om var 13 ungdomar som var under 18 när de kom utan föräldrar till Sverige. 12 var barn och ungdomar som blivit kvar i ett annat land utan föräldrarna när de var under 18. (10 av de 25 "ensamma barnen" har dock vid kontakten med Utanpapper.nu fyllt 18 år.)

Många splittrade familjer och komplicerade ärenden fanns bland de fortsatta kontakterna.

27 av de 84 fortsatta kontakterna (här avses alltså inte antalet barn utan antalet hushåll) gällde någon form av familjesplittring. Detta berörde 45 barn och unga vuxna. Av ärendena som rörde uppehållstillstånd innehöll 24 individuella komplikationer som rör barnet eller familjen, hedersrelaterat våld, blandäktenskap eller dylikt - och som kom till vår kännedom. Dessa ärenden berörde 38 barn och unga vuxna.

Resultat och framtidsplaner

Under uppbyggnadsperioden och det första året med Utanpapper.nu har verksamheten av naturliga skäl koncentrerats på målet att nå barnen. Vi har passerat målet att nå 100 barn utan papper på ett år. Det andra målet, att synliggöra dessa barn, kommer att bli viktigare framöver. Vi har dock ställt upp på intervjuer i dagstidningar och informerat om projektet när vi bjudits in av andra organisationer. Vi har även berättat om våra erfarenheter vid en träff med sekreteraren i regeringens utredning om skolgång för gömda barn. Vi har hållit fler seminarier än projektplanen förutsatte. Dokumentationen från seminarierna är också ett led i synliggörandet.

Trots den korta projekttiden är projektet fortfarande under utveckling. Vi ska här redovisa några av utvecklingsplanerna.

Som det har framgått talar vi mycket med ungdomar och föräldrar, men vi får sällan direktkontakt med barnen i de gömda familjerna. Vi har diskuterat att genom annonsering på chatsajter som barn använder försöka nå fler barn direkt, men hittills har vi avstått från detta, främst för att vi har haft "fullt upp" med dem som hittar Utanpapper.nu utan reklam. Det är viktigt att vi inte riskerar att väcka förhoppningar som vi inte kan uppfylla med de resurser vi har. En förutsättning för att göra reklam direkt riktad till barn är alltså att bemanningen är tillräcklig.

Vi har även fört en diskussion om möjligheten att nå fler barn i trafficking och tiggargligor. Vi har bland annat sammanträffat med en rad andra aktörer inom polisen, socialtjänsten och kyrkan och med engagerade personer utanför institutionerna.

Resultatet av dessa diskussioner blev bland annat att vi började sprida information bland de frivilliga som möter ensamkommande barn - i medvetande om att dessa barn är i riskzonen för att bli utnyttjade, inte minst de som avviker efter avslag på asylansökan. Denna informationsdrive ledde direkt till att fler ensamkommande barn tog kontakt och vi räknar med att denna grupp kommer att öka ytterligare.

Om vi bara har stött på enstaka barn som utsatts för gränsöverskridande människohandel, så har vi haft kontakt med desto fler papperslösa barn som är utsatta på andra sätt. Vi har blivit allt mer medvetna om att även barn som kommit hit som asylsökande riskerar att bli utnyttjade. Ett exempel är asylsökande ungdomar som låter sig luras av vuxna som lovar fixa uppehållstillstånd. Ett annat är ungdomar som gömt sig efter avslag på asylansökan, och som inte vågar annat än ställa upp på de villkor som bjuds för att få arbete och någonstans att bo. Till slut finns det också gömda ungdomar som sökte asyl på flykt *från* tvångsäktenskap, prostitution och liknande hot. Det kommer att bli en viktig uppgift för projektet att synliggöra dessa barn som är bland de mest rättslösa och sårbara - även om de inte kommit hit genom trafficking utan befinner sig på flykt.

Sanna Vestin
Projektsamordnare

Monica Brendler-Lindqvist
Projektledare

Del II

*Dokumentation från seminariet
"Papperslös men inte skyddslös"
23 mars 2007*

Det möjligas konst i omöjliga fall

Ett år har gått sedan Utanpapper.nu startade och erfarenheterna har hunnit bli många. Sanna Vestin som är samordnare för projektet redogör för några av dem.

Vem är barnet på bilden?

Är det en tjej eller kille? Låt oss säga att det är en tjej. Hon ser ut som en bekymrad tågloffare som blivit av med pengarna.

Eller kanske hon är en tjej från latinamerika som kom till Sverige som aupair. Kanske hon blivit med barn, och det är därför hon ser så bekymrad ut.

Eller är hon flykting? Var det så att hennes familj skickade iväg henne för att den väpnade milisen inte skulle få tag i henne – eller var det hon själv som stack för att slippa bli bortgift?

Kanske hon kommer från ett land i Östeuropa. Kanske hon träffade en kille som hade mycket pengar och en stor bil och sa att han kunde fixa jobb.

Den här bilden finns på hemsidan www.utanpapper.nu. Sidan finns på sex språk, men bilden är densamma på alla språken.

Jag tycker om att bilden är densamma. Barn är ganska lika varandra, oavsett om de talar svenska eller arabiska. De har alla framtidsdrömmar och förhoppningar. Många gillar att chatta och världen borde ligga framför deras fötter. Barn har också liknande behov av vuxnas stöd och undervisning. Men alla barn får inte samma stöd, inte de utan papper.

Vem kontaktar Utanpapper.nu?

Den 21 mars 2006, samma dag som hemsidan öppnades, kom ett mejl från en iransk tjej. Hon hade kommit ensam till Sverige som sextonåring och gömt sig efter att hon fått avslag. Hon arbetar svart och förtjänsten räcker till det källarum där hon bor. Problemet är att varje gång en arbetsgivare får veta att hon är utan papper anser han sig kunna utnyttja henne. Till en början bytte hon jobb varje gång det blev tal om sex, men nu har hon givit upp. Fortfarande drömmer hon om ett vanligt liv, om att få studera. Men i all sin förtvivlan ser hon ingen väg ut. Hon bara gråter. När hon kontaktade oss var hennes fråga om Utanpapper kunde hjälpa henne komma i kontakt med en psykolog, eller "lidandemedicin" som hon skrev.

Vi fortsatte hålla kontakt med flickan. Hon fick hjälp att få träffa en psykolog och att bli insläppt i en skola. Men vi kunde inte hjälpa henne med grundproblemet. Hon är fortfarande lika papperslös som för ett år sedan och hon har lagt bakom sig ännu ett tungt år av besvikelse över hur livet blev. Att ensamkommande barn blir papperslösa ungdomar när de fått avslag på sin asylansökan är en av de iakttagelser som vi har gjort under det första året med Utanpapper.nu

Under 2007 har vi fått allt fler samtal från ensamma barn som har fått avslag. Vi tror att de kommer att öka, dels för att det kommer många ensamma barn och ungdomar till Sverige, dels för att vi under början av det här året har börjat sprida information om projektet till frivilliga som träffar ensamma barn.

Utanpapper.nu har valt att inte avvisa unga vuxna. Vi har inte uppfattat de ungdomar i åldrarna 18-25 år som kontaktat oss som beräknande. De försöker inte få fördelar genom att låtsas vara barn. Tvärtom, de börjar ofta samtalet: Jag är vuxen, får jag fråga ändå? De här ungdomarna har tvingats bli vuxna tidigt, men de är fortfarande barnsliga och de söker vuxenkontakt.

Jag tror att den som levt gömd under tonåren kan hamna i ett slags stillestånd i vuxenblivandet. Man har inte kunnat studera eller planera för sin framtid, men man har ändå drömmar som alla andra ungdomar.

Många vi talar med är alltså ungdomar eller unga vuxna. Andra är småbarnsföräldrar. Ibland är det en god man, en bekant, vårdpersonal, skolpersonal eller någon frivillig stödperson som tar första kontakten. De flesta befinner sig i Sverige, men uppemot hälften av dem som tagit kontakt under det första året har mejlat till oss från andra länder, för det mesta för att de vill ha hjälp att ta sig hit. Vi svarar på de här mejlen också, men det blir ofta standardsvar för det land de kommer ifrån. De som hör av sig från utlandet skriver ofta bara några rader så vi vet inte så mycket om dem och de flesta hör bara av sig en gång. När jag fortsättningsvis beskriver barnen och familjerna så handlar det om dem som vi haft mer utbyte med än ett enstaka mejl eller samtal, och bland dem befinner sig de flesta i Sverige - åtminstone den i familjen som tog första kontakten.

När allt inte är som det verkar

En 17-årig kille från Afghanistan kontaktade hjälplinjen och berättade att han skulle utvisas från Sverige.

Samtalet gjorde oss förbryllade eftersom vi inte trodde att ett barn kunde utvisas till Afghanistan. Han borde åtminstone ha fått tidsbegränsat uppehållstillstånd.

När vi talades vid nästa gång kom det fram att pojken hade förlorat sina föräldrar när han var sju och följt med några släktingar till Pakistan. När de inte kunde ta hand om honom längre hade han fått hänga med ytterligare en annan familj till Iran. Därifrån hade han blivit utvisad tillbaka till Afghanistan. Den enda kvarvarande släkting han hittade ville inte heller ha honom, utan hade skickat honom till Grekland, där han skulle söka jobb. Då var han sexton. Men när den grekiska polisen grep honom och sade åt honom att lämna landet åkte han till Sverige.

Pojken skulle alltså återsändas till Grekland, vilket var det första EU-land han kommit till. Enligt det avtal som slutits mellan EU:s medlemsländer är det första landet man kommer till ansvarigt för att utreda ens asylansökan. Då förstod vi bättre. Men det var ändå konstigt. Myndigheterna är skyldiga att göra undantag för ensamkommande barn.

”Nu har han dykt upp i Sverige och givit oss chansen att göra honom till en kille som spelar fotboll och går i skolan, men Sverige tar inte chansen.”

Vid det tredje samtalet förstod vi att den grekiska polisen hade gett killen ett nytt födelsedatum, den 1 januari 1989. Det gjorde honom vuxen även för svenska myndigheter, och det var egentligen den saken han ville att vi på Rädda Barnen skulle göra något åt.

- Du kanske blir utvisad ändå, sa jag. Du blir ju snart 18.

- Men nu är jag här, jag vill gå i skola, jag har aldrig gått i skola! sa han. De som bor på ungdomshemmet får spela fotboll, det vill jag också!

Även om den här afghanska killen har rätt att söka asyl i Grekland kommer det sannolikt att bli en väldigt kort procedur. Han har redan gripits för illegal inresa och Grekland beviljar i stort sett inga uppehållstillstånd till asylsökande.

Den här är en pojke som har varit utan papper sedan han var sju år. Så kommer det att förbli, antingen här (om han gömmer sig), i Grekland eller någon annanstans. Det finns inga regler som sätter stopp för det. Nu har han dykt upp i Sverige och givit oss chansen att göra honom till en kille som spelar fotboll och går i skolan, men Sverige tar inte chansen.

Bakom överdriften eller förenklingen förblir den komplicerade verkligheten osynlig

Det är typiskt för många av våra samtal att man inte kan vara säker på att ha fått hela bilden efter första mejlet eller samtalet. Det dyker ofta upp nya aspekter och ibland kan verkligheten vara precis tvärtom mot vad man först uppfattade. Vi fick ett samtal på hjälptelefonen från en kvinna som kommit till Sverige med sin familj och fått uppehållstillstånd med hjälp av den tillfälliga asyllagen. En av döttrarna hade dock fyllt 18 år och fick därför avslag. Under sin tid i Sverige hade hon hunnit förlova sig och hade fått en liten dotter. Nu skulle hon utvisas till sin fästmans ursprungsland, i en världsdal hon aldrig varit.

I början av vår kontakt verkade det som om fästmannen var problemet. Han bodde gärna ihop med henne här i Sverige, men i hans hemland var det inte accepterat att leva samman med en kvinna som inte var muslim. Eftersom de inte var gifta kände hon sig orolig för att bli utvisad och tvingas skiljas från barnet.

Först efter flera samtal med dem båda förstod vi att bilden var en annan. Fästmannen hade inga krav på att hustrun måste bli muslim men han trodde att andra i hans hemland skulle ha det. Han räknade dessutom med att bli fängslad vid hemkomsten. Det var vad som hade hänt första gången han blev utvisad. Om han blev fängslad skulle hans fästmö och dotter tas om hand av hans släkt och bland dem hade han ingen talan. Det värsta var, som han uttryckte det: De gör saker med små flickor där, jag vill inte att de ska skära i min flicka. Vår kontakt fortsatte och allt eftersom kom det fram nya uppgifter - de hade varit på flykt genom flera länder och använt sig av falska identiteter.

Så här är det, gång på gång. "Fallen" är invecklade eftersom människornas liv är komplicerade. Vi uppfattar inte allt till en början. Det har inte heller advokaten gjort och i asylhandlingarna syns bara en liten bit. I värsta fall har de individuella skälen aldrig förts på tal i asylproceduren. För familjen betyder dessa skäl allt, eftersom de drabbar barnen och gör att det känns omöjligt att återvända.

Ett problem som man måste ha i minnet som stödperson är att det kan vara svårt att förklara det mest komplicerade även för oss som försöker hjälpa. Det kan vara lättare att ta till sig schablonerna om hemlandet, det dramatiska, det överdrivna. Det kan leda till att den sökande nästan demoniserar hemlandet, familjen och på sätt och vis sig själv. Det hjälper inte i asylärendet, för överdrifterna stämmer inte riktigt. Samtidigt förblir den komplicerade verkligheten osynlig.

En annan återkommande situation vi mött har varit familjesplittring som uppstått i flykten. Sedan har man inte fått återförenas under den långa väntetiden efter att man ansökt om asyl.

Barn utan papper blir i första hand utan papper, i andra hand barn

Den främsta iakttagelsen som vi lyfter fram i årsrapporten från Utanpapper.nu är att barn utan papper blir i första hand "utan papper" och i andra hand barn. Det är inte ovanligt att barn utan papper inte ens får vård eller socialt stöd som de faktiskt har rätt till enligt lagar och överenskommelser. Denna diskriminering kan bero på allt från praktiska problem till ett medvetet avståndstagande från att stötta papperslösa.

För att barn ska få vård måste någon först och främst ha upptäckt att det finns ett behov. Föräldrar upptagna av den akuta utvisningsrisken kan ha svårt att se vad barnen behöver. Frivilliga stödpersoner som dras med i föräldrarnas ångest kan också missa barnen.

”Dessa barn kommer inte att försvinna för att samhället nekar dem skolgång. Istället blir de gatubarn.”

De mest rättslösa av de papperslösa barnen är de som aldrig har sökt asyl. De har inte ens formellt rätt till vård utöver den mest akuta som de i sådana fall måste betala själva. Utanpapper.nu har stött på barn som har kommit hit för att bo hos

en släkting eller för att arbeta och stannat kvar. Vi har kontakt med gömda barn som har fötts statslösa och med utvisade barnfamiljer som kommit tillbaka till Sverige utan att söka asyl - de var nämligen lika papperslösa i hemlandet som här. Dessa barn har inga formella rättigheter och ofta färre kontakter i samhället än vad asylsökande har. Ungdomar som tas hit för att tigga eller utnyttjas i prostitution kan ha det ännu värre.

Det gäller att inse att dessa barn inte kommer att försvinna för att samhället nekar dem tillgång till vård eller skolgång. De finns och går inte upp i rök bara för att vi inte släpper in dem i skolan. Istället blir de gatubarn.

Enligt Barnkonventionen har alla barn rätt att gå i skola, och så sker också i de allra flesta EU-länder, men inte i Sverige. Ändå har jag fått frågan ett par gånger om det inte finns en risk att vi lockar barn illegalt till Sverige om vi tillåter dem gå i skolan fastän de inte har uppehållstillstånd. Nu är det visserligen så att de allra flesta utvecklade länder låter alla barn gå i skola. Men det ligger faktiskt ändå något i resonemanget. Barns skäl att migrera kan vara att få gå i skola. Förtryck, krigssituationen eller etniska trakasserier i hemlandet består ofta för barnen just i att de inte får gå i skolan, att de inte släpps in, att de får sitta längst ner i klassrummet utan att någonsin få frågor eller att de andra barnen kastar sten på dem.

När mamma och pappa säger till barnet att de ska flytta till Sverige, då säger de också: "Du ska få gå i skola. Du ska få det som andra barn får." När det ensamma barnet tar sig hit säger han eller hon "Jag kom hit för att få studera". Jag har hört såna repliker återberättas som om det vore ett bevis för att barnet är en fuskare. För min del tycker jag att det är hoppningivande att även barn på flykt har förhoppningar om framtiden.

Att vara stödperson

Balansgången mellan att inte avfärda och inte heller ge falska förhoppningar kan vara svår. Ständigt får jag påpeka att vi inte kan ändra lagen. Vi kan inte se till så att en familj får stanna för att barnen går i skola här. Jag känner mig ofta som en myndighetsperson när jag förklarar varför det inte gick att få uppehållstillstånd.

Men även om jag inte vill ge några löften, kan det uppfattas så bara genom att jag svarar i telefonen. Bara genom att det finns en hjälplinje, genom blotta namnet Rädda Barnen ger vi en förhoppning om att vi ska hjälpa till, men det är inte alltid vi kan ge just den hjälp man hoppas på. På samma gång måste vi försöka stötta och uppmuntra människor som befinner sig i omöjliga situationer.

Det kan kännas som att jag bidrar till att sprida falska förhoppningar. Då händer det att jag säger rent ut till barnet: Jag skulle vilja ta dig i handen och gå till politikerna och säga "Titta! Var det verkligen meningen att det skulle bli så här." Jag får trösta mig med att vi från vårt projekt ska göra just det - vi ska inte bara försöka stötta det enskilda barnet, utan vi ska också se till att politikerna får se våra exempel och iakttagelser. På så sätt kan vi göra nytta för andra barn i framtiden, även om det inte hjälper det enskilda barnet just nu.

Bara en handfull av de ungdomar och familjer vi mött under det första året med Utanpapper.nu har fått sina problem lösta genom uppehållstillstånd eller

återförening. I andra fall har det ordnat sig för att problemet inte var så stort. Men de flesta fallen är ”omöjliga” i den bemärkelsen att det är mycket svårt att lösa just problemet att man är utan papper. Att fixa uppehållstillstånd - det sysslar vi inte med här.

Det möjligas konst i omöjliga fall

Det är viktigt att komma ihåg att man inte ska fatta andras beslut. Det är lätt gjort att man som stödperson blir liggande sömlös inför de svåra valen; ska man gå till ambassaden, ska man gömma sig, ska man... Men det är inte stödpersonen som ska fatta sådana beslut, även om man kan finnas till som bollplank.

Men får inte låta det värsta bli det godas fiende. Människor som befinner sig i en hopplös situation är inte farliga. Det finns människor som är här illegalt. Men det betyder inte att det är illegalt att prata med dem. Även om man inte kan fixa uppehållstillstånd kan man som stödperson finnas där, pratas vid och hjälpa till med praktiska saker. Det är det jag kallar för det möjligas konst i omöjliga fall.

Vi kan samtala om familjens situation, vi kan reda ut den juridiska situationen som många ofta inte har förstått och vi kan diskutera om det finns andra vägar att gå än att vara gömd. Vi kan leta reda på en förskoleplats eller lotsa till vård. Ibland är vi påtryckare bara genom att kolla hur ett ärende ligger till. I vissa fall kan vi ta på oss kostnader för ett juridiskt ombud, ett par glasögon, en översättning, en medicinsk utredning eller se till så att ett barn får träffa en psykoterapeut.

Vi kan prata med föräldrar om barnets behov, tipsa advokaten eller en handläggare om att inte missa barnets situation. Vi kan påminna om att barn är barn och ska få vara det. När någon inom skolan eller vården frågar vad de ska göra för det här barnet utan papper, så kan vi fråga vad han eller hon skulle ha gjort för ett annat barn, ett barn som inte var gömt. - Det här barnet har väl samma behov?

Olika stödpersoner har olika roller, och därför är det bra att kunna samarbeta. Jag går inte in och gör advokatens jobb - men det är bra att jag pratar med advokaten. Den som är vårdpersonal ska hålla på med vården, precis som för andra barn. Den stödperson, till exempel från en frivilligorganisation, som bara kan ge kamratstöd ska göra det. Men det är viktigt att se att man faktiskt har olika roller, och att det inte behöver vara fel att andra går in och gör andra saker än man själv kan.

En roll som de flesta stödpersoner har gemensam är att vi är vuxna. Ibland är den rollen vår största tillgång. Bland alla bastanta problem med uppehållstillstånd och pengar och skolan och poliser, så finns för många barn och ungdomar ett akut behov av vuxenstöd. Tonåringar brukar vara tuffa, och papperslösa ungdomar måste vara jättetuffa för att klara sig. Men ibland behöver också en stark och tuff tonåring prata med någon som man kan vara liten och rädd inför och berätta om sin situation som man upplever som så djupt orättvis.

Man behöver få vara normal också, tänka normala tankar. Jag frågar inte bara den unga tjejen vad som står i hennes avslag utan också vad hon hade tänkt bli när hon blir äldre, var hon skulle vilja bo. Då kan det visa sig att hon går sista året på vårdgymnasiet och vill bli sjuksköterska, men nu går ju inte det. Tillsammans leker vi med tanken. Visst kan det gå, någon gång, varför inte? Om hon får gå ut skolan, då har hon ju en utbildning och kan söka till vidareutbildning, sånt kan man få uppehållstillstånd för. Fast det måste sökas utanför Sverige och man måste kunna försörja sig. Skulle hon våga försöka jobba i sitt hemland om hon hade utbildning?

Vi spånar kring möjligheter och omöjligheter. Vad kommer att hända om hon inte samarbetar med Migrationsverket, om hon blir kvar här? Vad skulle behövas för att hon skulle våga åka hem på egen hand? I vårt samtal visar det sig kanske att det mest akuta är att hon får gå ut skolan och då kanske vi kan prata med handläggaren om *den* saken.

Ett hinder för sådana här konstruktiva samtal är att asylsökande som fått avslag ofta pressas till att inställa sig till hemresan med sanktioner som innebär att de inte får pengar och inte heller får arbeta - eller hotas att flytta till ett boende där man inte kan gå ut skolan

Den där flickan som jag bollade framtidsplaner med skulle ha mycket bättre chanser att ta ett bra beslut om sin framtid om hon fick gå ut skolan under ordnade förhållanden. När hennes dagbidrag istället dragits in och hon inte får arbeta betyder det att hon inte heller kan spara några pengar. Det försvårar inte bara för henne att hänga kvar här, utan också att återvända.

När det gäller småbarnsfamiljerna finns det sällan utrymme att prata om att åka hem. De ringer i panik. De har kanske känt till hur det skulle sluta, men när utvisningen närmar sig blir det katastrof. För det mesta håller jag med om att det är katastrof. Men det finns fall där jag gärna skulle ta diskussionen om var katastrofen egentligen ligger.

Vi hade kontakt med en familj som kommit till Sverige för att en dödsjuk dotter behövde vård. Det hjälpte tyvärr inte, utan flickan dog. Mamman var djupt deprimerad och svårt sjuk även på andra sätt. Hon hade svårt att kommunicera med någon, allra minst de tre övriga barnen - som också anklagade henne för vad som hade hänt. Det var en förfärlig situation även om den inte hade någonting med asylskäl att göra. De vi hade kontakt med var en morbror och moster som hade tagit hand om barnen här, de var förtvivlade över hur det skulle gå för barnen i hemlandet. Den här familjen hade aldrig sökt asyl om det inte hade varit för den sjuka dottern. Nu var familjen i kris, men kanske det bästa för barnen ändå inte var att stanna i ett nytt land mitt i alltihop. Storasystem som dött skulle ju ändå inte komma tillbaka.

Mötet med de sökande

Om man ska prata med någon som vill ha stöd måste man utgå från hennes eller hans världsbild. Jag måste visa respekt och försöka diskutera de frågor som ställs. Jag ska svara ärligt på vad jag tror, men mitt perspektiv ska inte vara allenarådande. Det gäller i andra riktningen också! Ibland får man akta sig för att

det egna perspektivet styr ens reaktioner, till exempel om hur läskigt det skulle vara för en själv att behöva bo i Iran eller Vitryssland.

Det handlar också om förtroende. För att vi ska kunna hjälpa barnen som kontaktar oss är det absolut nödvändigt att vi inte ifrågasätter varför de över huvud taget befinner sig här. Har de kommit hit som barn är det hur som helst inte deras ansvar. För att kunna komma till tals med barnen eller föräldrarna måste vi förtjäna deras tillit genom att inte vara en myndighet, genom att inte lämna ut dem, genom att vara beredda att prata på deras villkor om deras problem, antingen problemet är fotbollsträningen eller behovet av en tortyutredning. Att starta en hjälplinje är som att slänga ut en livlina. Vi har inte gjort det för att komma åt samhällets problem med barnen, utan tvärtom: Vi vill komma åt vad barnen har för problem med samhället. Det är en livlina, inte en lasso.

Efter ett möte med en person har jag kanske lyckats skapa förtroende om att jag inte är en del av den stora konspirationen, att jag inte kommer att ringa polisen och att jag faktiskt lyssnar. När jag visat mig beredd att försöka svara på de frågor som ställts även om de är omöjliga eller när det finns ett förtroende, så kanske tilltron också räcker till för att stötta i ett annat skede, antingen familjen har gjort ett val att gömma sig eller våga resa tillbaka. Så blev det med familjen som tvingades begrava storasystemen här. De reste ifrån Sverige. Då hade Tyko Granberger som är rådgivare på Utanpapper.nu uttömt alla möjligheter till respit, men sedan hade han också tagit de fortsatta svåra diskussionerna med morbror och moster om hur barn reagerar i sorg och hur man kan hantera reaktionerna. Barnen hade fått ta farväl av sin storasyster på ett sätt så att de fick fina minnen också, inte bara de svarta. Moster och morbror hade fått prata om hur de skulle kunna fortsätta att stötta syskonbarnen i framtiden.

”Vi har inte startat hjälplinjen för att komma åt samhällets problem med barnen, utan för att komma åt barnens problem med samhället. Det är en livlina, inte en lasso.”

De återförenades genom Rädda Barnen

Ibland löser sig även knepiga fall. Ett av våra mest utdragna ärenden gällde tre småsyskon som blivit kvar i ett land på vägen medan de äldre syskonen fått komma till pappa som är kvotflykting med flyktingstatus i Sverige. Barnen bodde i ett litet skjul utan ljus eller vatten, möblerat med en enda möbel, en säng, i ett land där de inte kunde språket och inte hade några rättigheter. Där kom de att bo i mer än tre och ett halvt år, varav två år föräldralösa sedan mamman dött i obehandlad lunginflammation. Strax innan mamman dog berättade hon för de yngsta barnen att de var adopterade. De var då sju, nio och tio år gamla och mindes ingen annan familj. Ett par veckor efter att mamma dött fick de äldre syskonen besked att de skulle få komma till Sverige. Men de barn som adopterats enligt hemlandets lagar accepterades inte. De skulle lämnas kvar fast de just förlorat sin mamma.

Migrationsverket, en socialnämnd och en tingsrätt i Sverige arbetade med ärendet i sammanlagt tre år. Under hela den tiden var det ingen som försökte prata med barnen eller ta reda på vad som var deras bästa. Socialnämnden skrev att de inte kunde uttala sig om barnens bästa eftersom de inte hade träffat dem. Trots det fick Rädda Barnens representant i landet tag i ungarna samma dag han försökte. Storebror i Sverige var den som tog kontakt med oss. Han var sjutton år då. Vi såg till att familjen fick en advokat och kunde gå till hovrätten och där ändrades beslutet. I december 2006 fick de dumpade barnen återförenas med sin storebror och resten av familjen i Sverige. Vi vet att det inte blir någon dans på rosor - att få de normala familjerollerna att fungera när barnen fått klara sig själva så länge är inte lätt. Men nu finns möjligheten.

Det finns enstaka historier som inte är så dramatiska men ändå positiva. Jag tänker på flickan som gömde sig hos morföräldrarna i Sverige och var väldigt olycklig, men som fick ordning på sitt liv. Nu har hon börjat plugga och har framtidsplaner. I det fallet handlade det mycket om att hitta personer i hennes omgivning som kunde stötta och ledsaga henne tills hon blivit tryggare. Jag tänker också på den lilla pojken som lever gömd och är svårt störd i sin utveckling. Han kunde tas emot på Rädda Barnens Centrum för barn i kris och få långvarig behandling, något som kan bli avgörande för hans utveckling i framtiden. De flesta fall är komplicerade och har inte en enkel konkret lösning. Men antingen vi har kunnat bidra till en stor förändring eller inte, så har vi funnits där och tagit del av problemen. Vi vet att vi har gjort nytta när en ung människa kan säga: Tack för att du lyssnade, nu har jag fått lite att fundera på.

Möten med Sverige - ungdomar berättar

Vid seminariet som arrangerades av Utanpapper.nu den 23 mars 2007 deltog några ungdomar i ett panelsamtal om hur det är att vara utan papper, och att leva gömd. Följande berättelser bygger på panelsamtalet och på uppföljande intervjuer.

”Det var ensamt att komma till ett ensamt land”

Asmatullah Fikrat kom till Sverige som 18-åring, den 28 juli 2003. Det skulle dröja ytterligare två år innan han fick uppehållstillstånd.

Min resa till Sverige var lång och farlig. Jag reste från Afghanistan till Pakistan och tog mig därifrån till Iran. De som hjälpte mig och den grupp jag reste tillsammans med, sa att vi inte fick ställa några frågor så jag visste aldrig var vi var eller hur länge vår resa skulle fortsätta. För att ta oss från Iran till Turkiet reste vi över bergen. Det var kallt och mörkt och vi färdades med hjälp av hästar. Jag hade en ryggsäck med lite kläder, mandlar att äta och lite vatten att dricka. Vi var försiktiga med vart vi färdades för det fanns minor utplacerade och vi reste under tystnad. De vakter som patrullerade bergen kunde skjuta oss direkt.

Vi stannade i Turkiet några dagar och fördes därefter vidare till Europa över havet i en liten båt. Jag hade jag några kakor att äta och lite vatten. Jag vet inte vilket land de förde oss till men resan tog två dagar. Väl framme blev vi upphämtade av en lastbil med vattenmeloner. De byggde in oss under några träplankor inne i lastbilen och lastade på vattenmelonerna så att ingen kunde se oss. Jag vet inte hur lång tid resan tog men när vi äntligen fick komma ut ur lastbilen delade de upp oss i grupper om fem för att fortsätta till Sverige i personbilar. Bilarna hade mörka fönsterglas så att ingen kunde se oss. Det tog flera timmar innan vi nådde fram. Jag minns att jag var trött och mådde jättedåligt. Jag var så rädd att polisen skulle stoppa oss och gripa mig; jag kunde inte sova.

När jag såg den blågula flaggan förstod jag att vi var i Sverige. I Stockholm försökte jag leta reda på en polis då jag tänkte att de kunde hjälpa mig att söka asyl. Efter ett tag stötte jag på två stycken som patrullerade centralstationen, men de hade inte tid med mig. Jag gick ut från stationen och såg att det var ett disco lite längre bort på gatan. Det hade varit bråk och poliser var ditkallade. Jag berättade för dem att jag nyss kommit från Afghanistan och att jag ville söka asyl i Sverige: Var snäll och ta mig! Det var en kall natt och jag var trött utan någonstans att ta vägen. Men de hade inte heller tid med mig. Sedan frågade jag några taxichaufförer vart jag skulle gå. De gav mig adressen till polisstationen och pekade mig i rätt riktning. Några personer från Norrland hjälpte mig att komma fram. På polisstationen ringde de efter en taxi som tog mig till ett ungdomshus för asylsökande.

Därefter kom jag till Carlslunds flyktingförläggning. Efter en månad flyttades jag vidare till Ånge där jag fortfarande bodde när Migrationsverket gav mig avslag. Min advokat överklagade till Utlänningsnämnden som gav mig uppehållstillstånd. Jag var väldigt rädd för att tvingas återvända till Afghanistan och mådde allt sämre. Jag fick svårt att koncentrera mig. Till slut träffade jag en psykolog. Jag åter fortfarande medicin för att må bättre. När jag fick avslag från Migrationsverket var det som om jag förlorade allt jag hade. Jag tappade mycket av min kraft och miste mycket av mitt självförtroende.

Under mina två år i Sverige träffade jag min advokat två gånger. Eftersom jag inte kände honom hade han inte heller mitt förtroende och jag fick aldrig tid nog att berätta allt. Därför hade jag inget hopp om att han kunde hjälpa mig få stanna i Sverige. Den person som gav mig bäst stöd var min psykolog som lyssnade till min oro och gav mig medicin.

”När jag fick avslag från Migrationsverket var det som om jag förlorade allt jag hade.”

När man kommer hit som ensamkommande barn känner man sig mer ensam än när man kommer hit med sina föräldrar. Även om jag lärde känna personer från mitt hemland på flyktingförläggningen hade jag varken familj eller släktingar, det var svårt. Och i Sverige lever människor isolerade från varandra, det var ensamt att komma till ett ensamt land. Jag lärde känna några svenskar som jag ibland kunde träffa, men annars kunde det vara tufft att bo på flyktingförläggningen. Ett tag ville jag hitta en annan bostad, men det var omöjligt för mig att hyra en lägenhet eftersom mitt personnummer inte hade de fyra sista siffrorna. Istället var jag tvungen att bo kvar. Jag hade velat att alla kommuner som tar emot flyktingar hade en lokal dit ensamma ungdomar från olika länder kunde samlas i, så att man kände sig mindre ensam.

I mitt drömsverige är alla barn lika mycket värda oberoende bakgrund eller etnicitet. Alla får plugga, kan arbeta och har papper, det finns inga papperslösa.

I dag (våren 2007) kompletterar Asmatullah Fikrat sina gymnasiebetyg på Komvux och planerar till hösten att söka läkar- eller psykologlinjen vid Uppsala universitet. Som färdigutbildad vill han arbeta med flyktingar på flyktingförläggningar som är i behov av hjälp och stöd. Ett bekymmer är hur han ska kunna hjälpa sin lillebror som lever ensam som gatuförsäljare i Pakistan, och de yngre syskonen som är kvar i Afghanistan.

”Jag oroade mig mycket men roade mig sällan”

2001 kom Alöna Saifulina som 12-åring till Sverige från Kazakstan tillsammans med sin mamma. Efter tre år fick de avslag och beslutade att gömma sig.

Jag minns inte mitt första möte med Sverige jättebra, men jag tror att vi först kom till Malmö och sedan tog oss till Stockholm. Det var en fruktansvärd resa och jag förstod ingenting och kunde inte språket. När vi kom till Malmö visste vi fortfarande inte var vi befann oss utan frågade en man vi mötte på gatan om vi var i Sverige. Han kollade väldigt förbryllat på oss och svarade: Ja, det här är Sverige. Även om jag inte minns hur vi tog oss till Stockholm vet jag att jag grät väldigt mycket.

På Stockholms central gick vi runt och letade efter en polis, men vart vi än sökte kunde vi inte hitta någon och det kändes konstigt för i vårt land fanns det poliser överallt. Till slut gick vi in på ett hotell och skrek: Polis, polis. Och grät. De ringde efter en taxi som körde oss till polisen. Jag minns inte riktigt vad de sa, bara att polisen var väldigt snäll och gav mig choklad och kaffe. Därifrån fick vi åka taxi till Carlsunds flyktingförläggning. Jag minns det som väldigt spännande att titta ut genom taxifönstret och se Stockholm.

”Utan vår stödperson hade vi inte kunnat bo kvar i Sverige, det var ett stort stöd.”

När vi fick vårt tredje avslag skulle jag sluta åttan och min klass hade förberett en skolresa med paddling i några dagar. Samma dag som vi skulle iväg blev min mamma och jag kallade till Migrationsverket. När mamma ringde hem sa hon att det var kört och att vi måste gömma oss. Vi träffades på vår stödpersons arbetsplats där mamma sa att det vore bättre för mig om jag åkte på skolresan i alla fall, så att vi inte var på samma ställe i fall polisen kom för att hämta oss. Det var första gången jag skulle paddla och fram tills dess hade jag sett fram emot resan. Men efter avslaget var det inte lika spännande. När jag kom tillbaka hann jag inte mer än duscha innan vi åkte iväg för att gömma oss.

Under tiden vi var gömda fortsatte jag att gå i skolan medan mamma flyttade till Stockholm för att arbeta. Jag bodde kvar hos vår stödperson men tänkte ofta på mamma och att hon måste må dåligt av att leva ifrån mig, för det gjorde jag. Jag träffade en psykolog en gång i veckan och det hjälpte mig att inte bryta ihop. Utan vår stödperson hade vi inte kunnat bo kvar i Sverige, det var ett stort stöd.

Annars har det varit mamma och jag hela livet. Jag lärde mig språket snabbt och följde med henne överallt. Jag var kanske 13 eller 14 år när jag kunde översätta och det kändes lite vuxet: Nu kan jag något som mamma inte kan. Många gånger var det också bra att jag följde med för Migrationsverket hade dåliga tolkar. Ibland försökte jag vara tyst men när jag fattade vad mamma sa och sedan hörde vad tolken översatte stämde det inte alltid överens och då rättade jag. Genom att jag var med hela tiden visste jag allt om vår situation. Det var bra, men samtidigt förlorade jag min barndom. Jag kom hit som 12-åring, blev tonåring, men missade allt på grund av att vi inte fick stanna. Jag oroade mig mycket men roade mig sällan. Som när vi skulle packa våra saker för att gömma oss, då hjälpte jag till

istället för att leka med mina vänner. Samtidigt är det viktigt att inte undanhålla information från barnet, då blir man inte tagen på allvar. Fast jag hade förstås velat vara mera barn ibland.

Som gömd behandlades man inte heller som andra barn. Till exempel vid jullovet när min klass skulle få höstterminens betyg, då blev jag utan. Det var katastrof. Alltså, man har gått i en klass, gjort lika mycket som alla svenskar och kanske varit bättre än några, varför ska de då få sina betyg men inte jag? Varför skulle jag överhuvudtaget gå i skolan om jag inte fick betyg för det jag gjort? På skolan sa de att de kommit överens med Migrationsverket om att vi inte skulle få skriftliga betyg utan att våra resultat istället skulle samlas på en dator. Jag var väldigt besviken och mamma fick komma till skolan för att hämta mig, jag satt på en toalett och grät. Sedan åkte vi till BUP i Eskilstuna och jag blev inlagd över natten. När min lärare och rektor fick höra det gav de mig ett papper med omdömen. Jag förstår inte varför de inte gjorde det från början. De kanske inte tänkte att jag skulle bli sårad, men jag ville också komma hem till lovet och visa min mamma vad jag hade gjort.

I mitt drömsverige ska asylprocessen gå snabbt så att barn inte hinner anpassa sig till ett liv här och sedan få svårt att lämna landet.

Sedan Alöna Saifulina gick i åttan har hon velat bli barnkurator. När rapporten skrivs (våren 2007) går hon första terminen på omvårdnadsprogrammet, men kanske vill hon bli polis istället.

”Jag ska aldrig lämna det här landet!”

År 2000 reste 13-åriga Emina Malovic till Sverige från Bosnien tillsammans med sin mamma, pappa och sina systrar på 4 och 16 år.

När vi visade upp våra pass i tullen på Arlanda tillkallades polis eftersom det visade sig att våra pass var falska. Det var nytt för oss, de som hjälpte oss få dem hade sagt att passen var äkta. Polisen tog oss till ett rum och förhörde min pappa i ett annat. Eftersom vi hade rest i tio dagar och varit fyra av dem i en park, innan vi flög till Sverige, var vi helt utmattade. När polisen var färdig sa de att våra släktingar väntade på oss. Vi kunde bo hos dem i en vecka innan vi reste vidare till Carlslunds flyktingförläggning. Jag minns att vi vilade mycket.

Efter en månad flyttades vi till Säffle där vi bodde i ungefär ett år innan mamma och pappa blev kallade till en rättegång om våra falska pass. De dömdes till böter och två års villkorlig dom. Ungefär samtidigt kom Migrationsverkets avslag. Men vi kunde inte lämna Sverige, vi hade ju inget kvar i Bosnien och de flesta av våra släktingar bodde också här. Så istället för att återvända gömde vi oss och levde så i 11 månader. Vi flyttade runt hos släktingar, en vecka hos någon och en annan vecka hos någon annan.

Sedan kontaktade vi vår advokat och ansökte om asyl en gång till. Vi kom tillbaka till Carlslunds flyktingförläggning men vi var inte säkra på om Migrationsverket skulle pröva vårt fall. De hade kontaktat Italien för att eventuellt flytta oss tillbaka dit. Men till slut fördes vi till Vingåker flyktingförläggning där vi bodde i ytterligare två år. När vi fick besked om avvisning igen gömde vi oss på nytt. Det var jättejobbigt att få det ena avslaget efter det andra. Vi hade ju kompisar och gick i skolan. Jag hade börjat gymnasiet och kunde gå kvar på min gamla skola, men min lillasyster som var i slutet av fjärde terminen på mellanstadiet blev inte mottagen av någon skola trots att vi ringde runt till alla rektorer. Kommunen hade bestämt att de inte ville ha några gömda barn i sina skolor. När den tillfälliga asyl lagen började gälla sökte vi asyl på nytt och fick uppehållstillstånd efter en månad. När svaret kom kunde vi inte tro att det var sant. Beslutet fattades den 12 december och vi fick veta det sju dagar senare. När jag förstod att vi fick stanna så skrek jag bara rätt ut. Jag skrattade och kallsvettades. Svetten rann utmed min rygg. Det var så stort, så ofattbart.

”Kommunen hade bestämt att de inte ville ha några gömda barn”

Under den andra omgången vi levde gömda fick jag kontakt med några svenskar som gav mig och min familj råd och stöd. Några av dem har jag fortfarande kontakt med, de har blivit som ett andra par föräldrar för mig. Ibland kunde jag åka hem till dem bara för att komma ifrån min familj och vår situation. Det var väldigt skönt. Hemma var det ju jag som tog hand om allt, kontakterna med advokat eller myndigheter och eftersom mina föräldrar inte kunde så mycket svenska tolkade jag åt dem. Det var så himla skönt att få komma bort, slippa allt. För man orkar inte med sina föräldrar hela tiden. När de inte mår bra, mår ju inte heller barnen bra.

När vi levde gömda blev mina föräldrar jätterädda för polisen så även om någon av oss var i behov av läkarvård höll vi oss undan. Jag tog hellre en Alvedon än

besökte en läkare. Man fick lindra sin smärta på det bästa sättet man kunde och inte visa sig utanför lägenheten. Det var särskilt svårt när min mamma fick väldigt ont i en arm. Hon kunde knappt röra den men vi gick fortfarande inte till läkare. Det var egentligen inte förrän vi fick permanent uppehållstillstånd som hon fick riktig hjälp. Varken barn eller föräldrar ska behöva känna sig rädda för att söka läkarvård. När vuxna träffar läkare borde det också finnas tolkar tillgängliga så att barnen slipper det ansvaret.

”Man orkar inte med sina föräldrar hela tiden. När de inte mår bra, mår ju inte heller barnen bra.”

När vi var gömda fick jag aldrig känna mig som ett barn, fast det har jag nog inte gjort sedan kriget började. Ibland kändes det konstigt att gå i en skola med svenska barn och veta att de hade en frihet som jag inte hade. Min situation kunde ha blivit lättare om vuxna frågat mig hur jag mådde eller kände mig, det gjorde inte alla. Det var väldigt tufft att leva som gömd, ibland ville jag bara ge upp. För att inte göra det brukade jag säga: Jag ska aldrig lämna det här landet. I Sverige kände jag mig trygg på ett sätt som jag inte gjort tidigare. Om jag drömde om framtiden? Nej det vågade jag inte, varken det eller hoppas på frihet. Jag var rädd för att det inte skulle inträffa, rädd för att bli besviken igen. Varje gång vi väntade på besked från Migrationsverket tänkte jag, den här gången kommer det att ordna sig, men det blev ju aldrig bra, eller till slut blev det ju det.

I mitt drömsverige blir inga barn utsatta eller tvingas leva gömda. Alla barn skulle få gå i skolan och utbilda sig till vad de vill. Föräldrar är föräldrar, inte tvärtom så att barnen måste ta hand om dem.

Till våren (2007) tar Emina Malovic studentexamen från omvårdnadsprogrammet och är då färdigutbildad undersköterska. När Emina får sitt medborgarskap ska hon söka till polishögskolan, till dess planerar hon att läsa kriminologi.

Se dem som inte syns

Tyko Granberger är rådgivare på Utanpapper.nu sedan några månader. Han har sysslat med andra former av direktstöd tidigare, men kontakten med de gömda familjerna blev en ny utmaning. Han berättar om sina erfarenheter och om vikten att förbli en människa i mötet med den sökande.

Det har tagit mig ett tag att bli klar över min egen roll som stödperson. Jag har haft fördelen att samarbeta med stödpersoner utifrån en tydlig rollfördelning och kunnat förlita mig på andras specialistkunskaper. Eftersom stödpersoner har olika roller är det bra om vi samarbetar, speciellt om vi får svåra uppdrag på våra bord. När ett telefonsamtal eller mejl kommer till Utanpapper tar jag först ställning till vad personen behöver och därefter om det finns något som jag kan göra. Om jag märker att den sökande har behov av specialister skickar jag honom eller henne vidare - efter att ha tagit kontakt med specialisten och banat väg så att barnet ska få ett bra bemötande. Den som är psykolog, ska hålla på med terapi och om jag inte är en advokat ska jag heller inte göra advokatens jobb. Det är barnen och barnfamiljernas behov som får styra mitt stödarbete.

Tillåta sig själv att gråta

Att träffa ungdomar och familjer som befinner sig i svåra situationer kan ibland skapa starka känslor som frustration, sorg eller ilska hos stödpersoner. När känslorna bubblar upp kan det vara svårt att upprätthålla en professionell yta.

Det är inte fel att ge utlopp för sina känslor. Man får lov att gråta också - om man har tillåtande arbetskamrater. Men det är viktigt att förstå varför man känner på ett visst sätt och vad som påverkar och triggar just mig. Samtidigt är det viktigt att kunna lämna känslorna bakom sig. Att jag som stödperson ständigt identifierar mig med den hjälpsökandes sorg är inte konstruktivt för någon av oss.

Kontakten med andra stödpersoner har också varit ett sätt för mig att kanalisera mina känslor. Genom att dela våra tankar och känslor kring de barn och föräldrar vi träffar kan vi lasta av en del av det bagage som flyktingfamiljen eller barnet kommit till oss med. Det är dessutom något som jag känner igen från de stödpersoner som hör av sig till Utanpapper. När man är tillsammans med andra stödpersoner skapas ofta en trygghet i vetskapen om att vi är fler med liknande erfarenheter. Med andra stödpersoner kan man även diskutera vad man kan, får eller bör göra i kontakten med flyktingfamiljen eller barnet.

Acceptera situationen som den är

Det svåraste i mitt arbete är känslan av att inte kunna påverka den sökandes situation. Sällan finns det några enkla lösningar, ibland finns det ingen lösning alls. Mejlets anonymitet kan också vara svårt att hantera. I de flesta av våra kontakter med flyktingar har vi ett ansikte på den sökande eller i alla fall en röst. I mejlet finns inget sådant. Den som skrivit mejlet har ofta haft tid på sig att beskriva sin situation. Därför kan mejl bli väldigt tunga att hantera. Anonyma och

abstrakta men ändå utlämnande. På samma gång kan mejlen öppna upp kanaler som annars varit stängda och vi kan nå personer som vi inte annars kunnat nå. När jag känner mig otillräcklig som stödperson försöker jag tänka att den sökandes situation inte är värre bara för att jag vet om den. Har jag dessutom gjort allt som står i min makt, då finns det kanske inget mer jag kan göra för stunden. Jag får försöka acceptera att det inte går att göra mer. Om jag därefter träffar den sökande förändras situationen. Då kan vi tillsammans diskutera hur han eller hon mår, vid behov kan vi också ta kontakt med en läkare eller psykolog.

Det mänskliga mötet

De flesta sökande som hör av sig till oss vill ha hjälp med sina asylärenden, men det finns också andra behov. Man är aldrig bara asylsökande eller gömd utan så mycket mer. Man är barn, kille eller tjej, fotbollsälskande, studerande och framförallt människa.

En ung tjej kontaktade Utanpapper. Hon var förtvivlad eftersom hon fått besked om avslag. Det första jag ville göra var att föra henne i säkerhet. När den känslan hade lagt sig tog jag tag i asylärendet. Vi bad henne skicka in sina papper, gick igenom dem och försökte finna en juridisk lucka: Har advokaten inte tänkt på att den nya babyn har rätt till ett eget ärende? Sedan tog vi kontakt med advokaten för att uppmärksamma honom på det.

”Man är aldrig bara asylsökande. Man är barn, kille eller tjej, fotbollsälskande, studerande.”

I den unga kvinnans fall upptäckte jag relativt snart att hennes egentliga orsak till kontakt, var att någon skulle lyssna till henne. Hon ville tala med någon som inte enbart försökte lösa asylärendet utan också hjälpte henne sortera problemen. Min uppgift blev då att försöka bemöta henne som en människa, inte som ett rättssubjekt.

Att se hela människan är det viktigaste i mötet med en sökande. Den sökande har behov på så många olika nivåer. Det först när vi ser hela människan som vi upptäcker vilka behov som inte är uppfyllda och hur vi ska gå tillväga för att fylla dem.

Som stödperson försöker jag att se dem som inte syns och lyssna till dem som inte hörs. I mina kontakter med de sökande strävar jag också efter att skapa ett möte mellan oss som människor. Om jag förväntar mig att personen som kontaktar mig i första hand är en asylsökande och möjligen i andra hand en människa, kommer jag även att behandla honom eller henne som först och främst en asylsökande. Genom att jag bara ser en del av den hela människan riskerar jag lätt att hamna i ett myndighetstänkande och bli avtrubbad. Därför har jag lärt mig att det är viktigt att inte begränsa sin syn på de människor man möter efter den roll de fått genom sin tillvaro. När vi istället möts som människor och den sökande frivilligt delar med sig av sin historia, då vet jag att jag har lyckats.

Dom är inte riktigt kloka!

Vilka tänker du när du läser rubriken "Dom är inte riktigt kloka"? Vilka är inte kloka? Tänker du på myndigheterna, stödpersonerna eller flyktingfamiljerna? När frågan ställdes till deltagarna vid Rädda Barnens seminarium om stöd till barn utan papper, blev svaren olika.

Mario Morrone är psykoterapeut och anlitas som konsult åt Rädda Barnens projekt Utanpapper. Han använder begreppet "regression" som ett sätt att belysa hur en människa som inte har makt över sin situation kan reagera. Mario Morrone behandlar också drivkrafterna bakom stödpersoners engagemang.

Regression

Ordet regression härstammar från latinets *regredior* som betyder tillbakagång, i psykologisk mening att en person går tillbaka till ett tidigare utvecklingsstadium. Vi genomgår alla regression i våra liv på mer eller mindre dramatiska sätt. Ett exempel från vardagslivet är när ett barn får ett syskon. Barnet kan då förlora färdigheter som att gå på toaletten själv eller så vill 4-åringen också ha blöjor eller börjar kissa på sig, trots att han eller hon länge har varit torr.

I Ermanno Olmis film "Träskoträdet" finns en scen där en liten pojke i 4-5-årsåldern smyger fram till en barnvagn med en tegelsten i handen. Modern upptäcker honom, anar pojkens intention och skriker till på italienskt vis så att den lille krabaten springer sin väg. Man skulle kunna säga att pojken inte har accepterat det faktum att det nya syskonet har kommit för att stanna. Istället vill han göra processen kort med barnet. Han kunde också ha reagerat genom att regrediera.

"Regression fyller en försvarsfunktion för barnets förmåga att hantera sina känslor."

Vanligtvis säger man om ett sådant barn att det är svartsjukt eller vill ha uppmärksamhet. Visst är det så. Men det är viktigt att komma ihåg att barnet har ställts inför en ny situation där han eller hon plötsligt måste dela föräldrarnas uppmärksamhet med ytterligare en person. Regression fyller i sammanhanget en försvarsfunktion för barnets förmåga att hantera sina känslor. Genom att gå tillbaka till ett tidigare utvecklingsstadium återvänder barnet till en sinnesstämning som det behärskar och känner sig bekväm med. Istället för att bli av med det nya syskonet blir barnet litet självt och slipper på så sätt hantera de känslor som han eller hon har blivit överväldigad av.

Vi regredierar alla då och då: Vi tar ett steg tillbaka för att återhämta oss och samla våra krafter. Men eftersom vi också har en lust att lära oss nya saker och ta tag i nya utmaningar, *progression*, fastnar vi inte i tillbakagången, utan återupptar snart vår utveckling.

Vad händer med en människa som lever gömd?

Det vi beskriver är allmängiltiga fenomen, inte något specifikt för gömda människor. Vem som helst av oss kan få liknande upplevelser om man hamnar i en situation av påfrestningar som sträcker sig över lång tid. Det här är ett försök att visa några konsekvenser av att leva "gömd".

Barn som är gömda lever i en miljö som ständigt förändras. Skolan, kamrater, släkt och husdjur försvinner eller byts ut. Föräldrar förändras och blir kanske mer retliga än de varit tidigare. I vissa fall går det så långt att det förekommer handgripligheter i familjen, gentemot barnen eller föräldrarna emellan. Barn som inte vet hur de ska hantera sådana situationer kan genomgå en regression. Vissa av dem reagerar med att kissa på sig eller prata barnspråk. En sådan flicka kom till oss på Utanpapper för en tid sedan. Vi blev kontaktade av en mamma om hennes 7-åriga dotter. Sedan ett år tillbaka talade dottern ett sluddrigt och lågmält bebisspråk. Det skulle kanske inte ha varit så konstigt om inte flickan dessförinnan hade talat både klart och tydligt, inte heller hade hon varit lika klängig. Dotterns symptom föll på plats när föräldrarna berättade att de varit gömda i flera år och att dottern varit skild från framför allt sin mamma under långa perioder. För att hantera situationen hade barnet starkt regredierat och förlorat en del funktioner som hon tidigare hade erövat.

Barn som blir sina föräldrars föräldrar

Barn och ungdomar som lever gömda får ofta ta mycket ansvar för sin familj. De lär sig språket snabbare och står därför för familjens kontakt med omgivningen och myndigheter. Men om ett barn inte får känna sig som ett barn utan tvingas vara mer vuxen än han eller hon egentligen borde vara, finns det en stor risk för att barnets egna behov hamnar i skymundan. Barnen får alltså ta mer ansvar än vad som är bra för deras eget bästa. Det skadliga i situationen kan dessutom förstärkas om barnet får en illusion om att han eller hon kan kontrollera situationen. Utanpapper blev kontaktad av en tjej i början av tonåren. Hon kände ett stort självpåtaget ansvar inför sin familj och hade börjat äta mindre för att inte tära på familjens ekonomi. Hon åt till exempel ingen frukt eftersom det var för dyrt. Om det hade fortsatt kunde det ha lett till att flickan utvecklade en ätstörning.

Så var också fallet med en ung kille som levde gömd tillsammans med sin familj. Han var den enda av dem som kunde svenska och bar ansvaret för samtliga kontakter med omgivningen. Efter vad vi kunde förstå av hans utsago bråkade föräldrarna en del med varandra och han kände sig otrygg hemma. Killen visade osäkerhet och rädsla och berättade om upplevda symtom i form av aptitlöshet, svårigheter med att somna och oro för sin hälsa. I motsats till det ansvar han bar i relation sin familj visade det sig att han i själva verket var i stort behov av att föräldrarna skulle ta hand om honom. Men istället för att få vara det barn han egentligen var tvingades han på grund av sin roll i familjen framträda som mer säker, vilket gjorde att hans behov blev osedda.

För barn och vuxna tar sig regression olika uttryck. Regredierade barn blir ofta tysta, tappar språket, kissar på sig, slutar leka, tappar aptiten, får sömnstörningar eller blir bråkiga. Regredierade vuxna uppfattas ofta som irrationella krävande, arga, naiva, röriga, ansvarslösa, inställsamma, respektlösa, anklagande, klängiga

och ledsna. De kan uppfattas som otacksamma, få överklighetskänslor, paranoida föreställningar, dela upp omgivningen i goda och onda människor. Många stödpersoner kan bli undrande när de träffar regredierade människor: Vad är det som har hänt? Vad har gjort att en människa med universitetsstudier eller lång arbetslivserfarenhet plötsligt betar sig på det här sättet? Regression bland vuxna som gömmer sig är ofta en följd av att de känner sig fullkomligt maktlösa. De har tappat kontrollen över sina egna liv, deras öde ligger i andra människors händer och det finns ingenting de kan göra för att påverka sin situation. De kan också ha upplevt flera förluster som de för det mesta inte är medvetna om eller förnekar. Så länge förnekelsen pågår är det svårt för dem att få en nyorientering i livet.

Stödpersoners drivkrafter

Många familjer och individer som lever gömda skulle inte klara sig utan en eller flera stödpersoner. En del får ekonomiskt stöd medan andra får någon som lyssnar till vad de har att berätta. Som stödperson är det därför viktigt att vara medveten om sina egna motiv, annars finns det en risk för att man gör mer skada än nytta.

En del stödpersoner hämtar sin motivation ur **politiska drivkrafter**. De arbetar med ett rättighetsperspektiv och hämtar ofta sin inspiration från ett nuvarande eller tidigare engagemang i politiska rörelser.

Andra hämtar sin drivkraft från en **religiös tro** och idé om att alla människor är Guds skapelser. Därför borde vi alla ha samma möjligheter i livet och vi ska göra vårt bästa för att skapa dessa förutsättningar för våra medmänniskor.

Många av oss har en **humanitär drivkraft** som gör att vi bryr oss om andra medmänniskors väl och ve.

För de flesta finns **personliga drivkrafter** som kan böttna i egna erfarenheter av att själv ha varit utsatt. Nu vill man reparera eller försöka "rätta till" det som tidigare gått snett, eller så är det helt enkelt så att man inte vill att andra ska behöva uppleva det man själv anser vara jobbigt, förnedrande eller smärtsamt.

Omedvetna drivkrafter

Det finns också motiv som stödpersoner kan vara mer eller mindre medvetna om att de har, men som inverkar på relationen mellan den sökande och stödpersonen. I vissa fall kan stödpersonen ha haft goda intentioner i sin kontakt med den sökande men något har ändå gått snett. Genom att vara medveten om sig själv kan man förstå varför och förändra situationen. Om inte kan en dålig relation förvärra en pågående regression hos den som lever gömd.

En del stödpersoner har en **önskan om att vara god** och en duktig hjälpare. Denna vilja förutsätter emellertid att den sökande familjen är hjälplös. Situationen kan skapa konflikter om familjen inte är hjälplös utan ställer krav de anser sig ha rätt till. En sådan gång är det viktigt att lyssna till vad familjen egentligen vill och behöver, snarare än att låta oss ledas av vårt eget behov av att vara duktig eller god.

Det finns även stödpersoner med en **önskan om att känna makt**. Denna känsla som kanske är mindre angenäm att erkänna utgår från att familjen befinner sig i underläge. En ojämlik maktrelation uppstår nästan alltid när en person söker hjälp och en annan förväntas ge hjälp. Det är angeläget att erkänna att det finns en sådan maktobalans i relationen och att behandla den med försiktighet. I värsta fall kan det annars leda till maktmissbruk. Bristen på jämvikt kan väcka olika känslor båda hos den sökande och stödpersonen. För flyktingfamiljer som lever gömda kan stödpersonen bli en slags myndighet, vi tillskrivs en makt som de anser sig sakna – detta trots att vi inte har makt att bestämma. En sådan brist på jämvikt kan föra med sig att stödpersonen upplever de sökande som krävande då de förväntar sig att vi kan göra mer än vad vi har befogenhet till.

Frånvaron av balans kan också föra med sig att familjen påminner oss om vad de åstadkommit i sina hemländer och att de en gång i tiden hade det bättre än vad vi själva har det just nu. Samtidigt som det kan kännas provocerande för stödpersonen är det ett sätt för familjen eller individen att återställa balansen mellan oss och kompensera den förlust av självaktning som många känner. För en del av dessa familjer är situationen i gömt tillstånd första gången som de upplever sig själva som maktlösa, vilket har fört med sig att deras självkänsla fått en törn.

Stödpersoner kan också drivas av en omedveten **önskan om att vara behövd**. Detta förutsätter att familjen är behövande och framför allt tacksam. Risken är att man som stödperson inte vet när man ska dra sig tillbaka och tar större ansvar än vad som egentligen behövs. Det kan få som följd att stödpersonen i onödan tar över en del av individernas friska resurser och passiviserar dem, vilket kan fördjupa en pågående regression. Önskan om att vara behövd kan också föra med sig att stödpersonen överidentifierar sig med den sökande. Det kan i sin tur leda till att man blir utnyttjad eller att man blir partisk och tycker att allt som går snett i ärendet är Migrationsverkets fel eller regeringens.

Utanspapper kontaktades av en familj som hade levt gömd sedan två år tillbaka. De var utan arbete och kunde därför inte försörja sig själva utan var beroende av frivilligorganisationer. När de kontaktade oss var de i behov av ett nytt hem eftersom de var tvingade att lämna det hus de för tillfället bodde i. Jag förmedlade kontakt med en stödperson som erbjöd sig att ta emot dem. Familjen tackade emellertid nej till erbjudandet eftersom de inte litade på stödpersonen men också därför att de skulle tvingas att flytta till en annan del av Sverige. De vågade inte genomföra resan av rädsla för att bli upptäckta av polisen. Familjen var regredierade och såg världen i svart och vitt. På ett nästan patologiskt sätt delade de in människor i goda och onda. Familjen började också ifrågasätta de som tidigare hade hjälpt dem: Ni har aldrig gjort något för oss, varför skulle vi lita på er? Ni har bara lurat oss! Stödpersonen reagerade till slut med ilska gentemot familjen: Flytta tillbaka varifrån ni kommit era otacksamma jävlar! Situationen kan ses som ett exempel på hur regredierade vuxna kan bete sig och på hur stödpersonen i en sådan situation kan brista i tålmod, bli arg eller till och med känna hat. Stödpersonens reaktion kan också förstås utifrån dennes behov av att vara god. Istället för att lyssna till vad familjen egentligen ville och behövde lät han sig ledas av det egna behovet av att vara till hjälp.

Vi vill gärna arbeta med människor som är tacksamma och får oss att känna att det vi gör är meningsfullt. Men ibland går det fel och det händer att man som stödperson kan tänka: Dom är inte riktigt kloka! För att kunna arbeta vidare måste man veta vilka ens egna drivkrafter är, så att man kan hantera dem och göra ett bra arbete.

Dom är inte riktigt kloka! - del två

Monica Brendler-Lindqvist, psykoterapeut på Rädda Barnens Centrum för barn och ungdomar i kris, är också projektledare för projektet Utanpapper, Hon beskriver vad som kan hända med stödpersoner som hjälper gömda barn och vuxna och hur de kan möta sina egna behov för att orka fortsätta.

Vad händer med stödpersonen?

Människor som har regredierat kan väcka starka känslor hos de personer som hon eller han möter. Regression tar sig uttryck på olika sätt. En del personer blir ledsna, passiva, tysta, och framstår som sköra och omogna i jämförelse med hur de brukar fungera. Barn kan fungera på en betydligt lägre ålder än deras egentliga. Hos stödpersonen kan det skapa en önskan om att få ta hand om den sökande, att få ge omsorg. Det kan i sin tur leda till att den sökande förblir regredierad eller att regression till och med fördjupas. Regredierade människor kan också bli krävande, anklagande och ilska gentemot stödpersonen eller andra personer i deras omgivning. Sådana känslouttryck är svåra att hantera och kan väcka frustration och irritation hos stödpersonen. Känslor som för många stödpersoner är tabubelagda i relation till flyktingfamiljerna. Stödpersonen kan anklaga sig själv: Jag får inte vara irriterad på den här mamman, hon har det ju så svårt.”

Regredierade personer kan också agera irrationellt och utsätta sig för onödiga faror. När jag stöter på papperslösa ungdomar i tunnelbanan utan färdbiljett blir jag orolig och frustrerad och tänker: Varför åker du utan biljett, du vet ju att du kan hamna i en spärr som gör att du blir tagen av vakter och förd i förvar. Jag blir med andra ord rationell, förnuftig, ansvarstagande och organiserande när jag möter en person som beter sig irrationellt, oförnuftigt och tanklöst.

Parallellprocesser

Begreppet *parallellprocess* kan förklaras som en osynlig transport av processer och känslor och används främst inom det psykoterapeutiska området. Begreppet beskriver hur det som händer mellan en klient eller patient och en psykoterapeut kan återspeglas mellan psykoterapeuten och dennes handledare. Parallellprocesser kan också appliceras på relationen mellan stödpersoner och hjälpsökande flyktingbarn eller familjer. Stödpersonen kan med andra ord få känna på eller bli bärare av samma känslor som finns hos de familjer de arbetar samman med. Till exempel kan en sökande som är på väg in i en depression överföra denna process på stödpersonen. För varje gång de träffas ser stödpersonen, på samma sätt som den sökande, allt färre alternativ och situationen blir honom eller henne snart övermäktig.

Överföringen av känslor och processer beror delvis på att man kan identifiera sig med den sökande, det vill säga gå i deras skor och känna på vad de blir eller har blivit utsatta för. Men en del stödpersoner upplever också liknande situationer som de sökande individerna eller familjerna. I likhet med hur flyktingfamiljen har blivit bemötta kan de bli avvisade av myndigheter när de försöker att driva familjens fall eller bli respektlöst behandlade när de försöker stödja en

familjemedlem att få vård. Genom att bli utsatt för andras ilska, fördomar och skuldbeläggning kan även stödpersonen uppleva en känsla av maktlöshet. En familj som lever gömd kan också få en splittrad föreställningsvärld med skarpa gränser mellan onda och goda människor. För dem blir verkligheten obegriplig och ångestfull, ibland paranoid och i det närmaste psykotisk. Om stödpersonen dras med in i dessa kraftfält kan han eller hon själv uppleva sig hotad, förvirrad, förföljd och maktlös.

”Genom att bli utsatt för andras ilska, fördomar och skuldbeläggning kan även stödpersonen uppleva en känsla av maktlöshet.”

Det kan vara provocerande att arbeta med en person som har regredierat och fungerar under sina normala förmågor. Stödpersonen kan bli frustrerad på den regredierade, utan att förstå att personen har tappat sina förmågor. Istället försöker han eller hon att vara uppmuntrande. När man märker att strategin inte hjälper är det viktigt att byta tillvägagångssätt gentemot den sökande och lyssna till dennes egentliga behov. Genom att synliggöra parallellprocesser kan stödpersonen identifiera vad den sökande behöver och vad man själv behöver och skilja på dessa behov. På så sätt kan stödpersonen undvika att dras in i den sökandes problem.

Bli förd bakom ljuset

En mer kontroversiell situation är den när stödpersonen känner att han eller hon blivit förd bakom ljuset av den sökande. Det kan kännas tabubelagt att tala om lögner bland sökande eftersom gömda familjer ständigt blir ifrågasatta av svenska myndigheter. Men upplevelsen av att någon man har försökt att hjälpa ljugit för en, kan vara mycket provocerande och smärtsam och är därför viktig att identifiera. Så var det för en familjehandlare som jag var handledare för. Hon träffade en mamma och dennes 6-åriga barn som kommit till Sverige från ett land i Mellanöstern. Familjehandlaren fick veta att pappan och ett äldre barn var kvar i hemlandet. Efter en lång tid lyckades hon hjälpa till så att familjen kunde återförenas i Sverige.

Genom samtal hjälpte familjehandlaren dem att återigen bli en hel familj, så att barnen kunde återknyta kontakten med sin mamma, respektive pappa. Hon hjälpte också föräldrarna att hitta tillbaka till varandra som vuxna. Efter ett av dessa samtal hörde familjehandlaren hur barnen pratade med varandra på ett annat europeiskt språk. När hon frågade föräldrarna var barnen hade lärt sig språket framkom det att familjen i flera år hade bott i ett annat europeiskt land, något som mamman aldrig tidigare berättat under deras kontakt. Familjehandlaren blev chockad, väldigt arg och kände sig oerhört lurad. Hon förstod varför de hade ljugit och känner till de avtal inom EU som hade förhindrat föräldrarna från att återförenas i Sverige om de gett sig till känna i det andra europeiska landet. Men samtidigt kände hon sig besviken och förd bakom ljuset. Hon hade ju trots sig stötta mamman och därefter hela familjen med att bearbeta deras upplevelser från hemlandet.

När en relation visar sig vara något annat än vad man till en början trodde kan det uppstå en känsla av att ha blivit sviken. Det påverkar i sin tur vår tillit och tro till den andre personen. Alla har vi redan den kunskapen inom oss från egna erfarenheter av kriser. Bland annat kan många av oss känna igen känslan ifrån förhållanden till våra tonåringar eller i våra parrelationer. I dessa relationer har vi nog alla någon gång känt oss maktlösa, utnyttjade eller besvikna. I relationen med våra tonåringar kan det plötsligt gå upp för oss att han eller hon har gjort saker vi inte visste om eller att de har delat i sina liv som vi inte hade trott eller ens anat. Det gäller också i våra parrelationer. Plötsligt kan vi få reda på något som vår partner har gjort men inte sagt. En sådan upplevelse och erfarenhet kan ge upphov till starka känslor som ilska, och besvikelse. För att kunna gå vidare behöver vi finna en väg genom vilken vi kan få en upprättelse. För att minska maktlösheten behöver vi kunskap som hjälper oss att inte vara rädda för att åter möta andra människor.

”För att minska maktlösheten behöver vi kunskap som hjälper oss att inte vara rädda för att åter möta andra människor.”

För familjebehandlaren blev lögnen ett svek som också skapade en misstänksamhet gentemot andra familjer hon arbetade med från Mellanöstern: Var det fler som hade fört henne bakom ljuset? När sådana tankar väcks är det viktigt att tillåta sig själv att identifiera de känslor som ligger bakom, reflektera kring dem och försöka förstå vad som har hänt. Om känslorna får gro obearbetade under ytan kan de istället ge näring åt generaliseringar och fördomar som döljer de egna smärtorna av att ha känt sig lurad, utnyttjad och sviken. Familjebehandlaren behövde fundera på hur hon kunde möta den här mamman igen för att få en förklaring till lögnen. Hur skulle hon åter kunna bli ett subjekt, på nytt bli en människa och skapa en äkta relation till mamman? Familjebehandlaren kände nämligen att hon inte hade blivit behandlad som en människa utan som en myndighetsperson.

Stödpersonens behov

Om man ska hjälpa människor med stora behov under en längre tid är det viktigt att man som stödperson också får sina egna behov tillgodosedda. Det betyder att vi har ett ansvar både mot oss själva och gentemot de sökande att ta hand om oss själva så att vi orkar fullfölja det vi har åtagit oss.

Det är därför önskvärt att stödpersonen har ett skydds nät som uppfyller stödpersonens behov av stöd. Vi har identifierat fyra viktiga delar i detta skydds nät:

- Att ha samarbetspartners och ingå i ett nätverk
- Att erkänna för sig själv att man kan ha olika sorters känslor, både positiva och negativa
- Att få möjlighet att ventilerat sina tankar och känslor med andra

- Att vid behov få hjälp att sätta ord på inre konflikter, till exempel när man börjar känna känslor som griper tag i ens eget privata liv

Den första punkten; **att ha samarbetspartners och ingå i ett nätverk**, handlar om stödpersonens omgivning. Det är viktigt att inte arbeta helt ensam, utan ingå i ett nätverk. Samarbetet med andra stödpersoner kring familjen är en viktig grund för att stödpersonen inte ska gå utanför sitt kompetensområde eller slita ut sig, utan istället se de resurser som finns runt omkring och därmed skapa möjligheter till kontinuitet på längre sikt.

Den andra punkten - **att erkänna för sig själv att man kan ha olika sorters känslor, både positiva och negativa**, handlar om vikten av att vara i kontakt med sig själv och identifiera sina egna problem och behov. Glömmer vi som stödpersoner bort att se våra egna behov, får vi också svårt att se andras. Bland annat är det viktigt att sätta sina egna gränser och säga nej när man behöver det. Visst är det så att man måste kunna gå i den andres skor, men för att vara ett stöd måste vi också kunna ta av oss skorna för att se vart det bär hån. Känner vi samma känslor som den sökande, till exempel maktlöshet, blir det svårt att också fungera som en stödjande person. Genom att identifiera de egna känslorna, blir de mer hanterbara och får inte samma utrymme att styra oss .

Den tredje punkten; **att få möjlighet att ventilera sina tankar och känslor med andra**, handlar om att ingå i en mindre grupp eller ett team av stödpersoner som har möjlighet att träffas och samtala mer regelbundet. Många dilemman kan väckas i arbetet med gömda familjer. Många stödpersoner går in i sitt arbete med en idealiserad bild av dem de ska hjälpa – och en idealiserad bild av sig själv som hjälpare. Men eftersom alla människor innehåller både gott och ont, är det viktigt att vi erkänner även de negativa känslor som kan uppstå. Annars finns det en risk för att dessa känslor förblir tabubelagda och genererar problem som vi inte är medvetna om. Genom att formulera sina känslor och tankar om de sökande kan stödpersonerna istället få insikt om hur de ska fortsätta sitt arbete.

För oss som arbetar professionellt som psykoterapeuter ingår i vårt arbete att vi får handledning på de ärenden som vi behöver diskutera med mer erfarna kollegor. I mitt arbete med gömda barn händer det att jag stöter på hämmade barn som är rädda, de kanske inte vågar prata eller leka. Det gäller barn som är svårt traumatiserade. Ett barn med autismliknande tillstånd, vars föräldrar tog kontakt med Utanpapper.nu, remitterades till mig för utredning och behandling. När jag arbetar med ett barn som har det svårt på det sättet, kan det väcka känslor hos mig som gör att jag uppträder väldigt försiktigt mot barnet. Men eftersom jag inte riktigt vågar närma mig honom eller henne kan jag inte heller vara till någon adekvat hjälp. I samtal med min handledare kan jag få syn på mina känslor som leder till en överdriven försiktighet och förändra mitt bemötande av barnet i behandlingen. På så sätt kan jag ge barnet det stöd han eller hon behöver för att utvecklas.

Speciellt känsligt kan det vara att lyfta fram negativa känslor som väckts i mötet med flyktfamiljen. När familjebehandlaren i exemplet ovan berättade för sin samtalsgrupp om den besvikelse som hon kände över mammans lögn, var det någon som försökte förklara skälen till att familjen ljugit för henne. Familjebehandlaren blev frustrerad eftersom hon också kunde *förstå varför* familjen ljugit, men det gjorde inte att hon kände sig mindre arg eller besviken. Det viktiga

för henne var att få sätta ord på sina känslor, bli mottagen och känna sig förstådd av sin handledare och av sina kollegor. Därefter kunde hon hitta en väg att åter närma sig familjen för att försöka reparera relationen och bygga upp ett nytt ömsesidigt förtroende.

Den fjärde punkten; **att vid behov få hjälp att sätta ord på inre konflikter** - till exempel när man börjar känna känslor som griper tag i ens eget privata liv - gäller i speciellt utsatta situationer som kan uppstå när stödpersonens nätverk eller team inte räcker till. Om man som stödperson känner att de möten man har med människor väcker ens egna obearbetade problem, bör man ta hjälp utifrån av en professionell psykoterapeut.

Bästa, bästa Gudrun

(Till en tant som kommer med presenter)

När vi fyller år

Gudrun kommer här

Bästa, bästa Gudrun

Bästa, bästa Gudrun

När vi fyller år

Solen kommer här

Bästa, bästa Gudrun

Bästa, bästa Gudrun

Grentina, 7 år

Möten med Sverige - del två

”Man är inte bara gömd utan en person också”

När Gramoz Krasniqi kom till Sverige var han 10 år. Det var 1998 och han flydde tillsammans med sin mamma, pappa och lillasyster från krigets Kosovo.

Det var annorlunda att komma till Sverige, det jag kommer ihåg är vinden och kylan. Sverige var ett främmande land och det enda svenska ordet jag kunde var ”hej”. När vi gick av båten sa mina föräldrar att de ville söka asyl och därefter hamnade vi på Alvesta flyktingförläggning. Sverige var så tyst och lugnt. Till en början kunde jag inte sova om nätterna för att det var så tyst. Ingen var ute på gatorna om kvällen. I Kosovo fanns det alltid folk ute, förutom då det var utgångsförbud.

Efter lite mindre än två år fick vi avslag och gömde oss. Det var också första gången som jag träffade svenskar. På förläggningen bodde bara invandrare, mina klasskamrater var invandrare och alla mina kompisar var invandrare. Jag hade en bild av svenskar som kalla och dåliga människor, men den svenska familjen som hjälpte oss var trevlig. Efter det gömde vi oss på olika platser i södra Sverige. Det var jobbiga tider. Vi fick bo hos vänner till mina föräldrar och flyttade runt mellan dem. Ett tag bodde vi i ett hus mitt ute i skogen. Det var deprimerande för det fanns inget att göra. Och när man flyttar runt som vi gjorde lär man heller aldrig känna någon, det blir aldrig lugn och ro.

Genom kontakter kom vi till Alsike kloster och där fanns det fler jämnåriga ungdomar att umgås med. Under de två första åren hade jag därför en ny gemenskap. Sedan fick de alla uppehållstillstånd i Sverige. Jag var glad för deras skull och samtidigt ledsen för att de skulle flytta ifrån mig. Jag blev ensam kvar. Först ett och ett halvt år senare kunde jag börja i skolan och strax därefter fick vi uppehållstillstånd.

”Det är viktigt för barn att det finns någon som lyssnar till dem så att man känner sig levande.”

När mina vänner fortfarande bodde kvar i klostret hände det att vi snackade om vad vi ville göra i framtiden, men det gick i perioder. Ibland tappade man hoppet och det kändes som om tiden som gömd aldrig skulle ta slut. Men det var bättre att bo i klostret än att flytta runt, det var tryggt att kunna stanna kvar på en plats. Samtidigt fick vi inte gå utanför klostret, vi fick inte visa oss. Ibland kunde jag se bussar åka förbi. I dem satt människor som åkte till olika platser. Jag såg barn som gjorde saker jag själv inte fick göra. Det kändes som om alla barn hade ett lyckligt liv, alla utom jag. Man var liksom inte som alla andra, jag hade inte de där fyra sista siffrorna och därför inte samma rättigheter. Det tänkte jag ofta på, jag hade ju tid att tänka liksom... Jag kan skratta åt det för att glömma, men upplevelserna kommer jag ha med mig hela livet vare sig jag vill det eller inte.

Det var svårt när det kändes som om de vuxna inte lyssnade till oss ungdomar, eller tog oss på allvar. Men även om de vuxna inte tror att man bryr sig, är det

viktigt för barn att det finns någon som lyssnar till dem så att man känner sig levande. Det är viktigt att vuxna frågar barn hur de mår så att de också känner att de existerar, annars kan man känna sig väldigt utanför. Som gömd växer man upp snabbt. Man är inte barn utan blir som en pappa i familjen. Man översätter åt sina föräldrar och följer med dem överallt för att tolka. Eftersom man följde med sina föräldrar får man ibland veta för mycket. Ibland vill man ju också bara vara ett barn, leka lite och inte bry sig så mycket om den egna situationen. Vuxna fokuserar ofta på problemen och asylskälen men man kan ju faktiskt prata om andra saker. Hela livet behöver ju inte handla om det.

När jag berättade saker för vuxna hände det att de sa: Jag förstår. Det gjorde mig arg och frustrerad. Det kändes inte som att någon kunde förstå hur mitt liv var, för man kände sig så ensam. Så när de sa sig förstå var det som om de ljög och då ville man inte tala med dem om sina problem. Vuxna ska ta barn på allvar och samtidigt försöka vara på deras nivå. Om det handlar om småbarn ska de vuxna leka med dem så att de har roligt. Ungdomar och barn vill inte heller bara tala om det som är jobbigt utan också om andra saker. För en ung person kretsar inte hela världen kring problemet utan också kring fritidsintressen och drömmar. Man är inte bara gömd utan en person också. För att barn ska må bättre ska de ha någon aktivitet. I klostret spelade vi fotboll varje kväll de två första åren. Under den tiden glömde jag alla problem, kände mig levande. Då tänkte jag bara på nuet och spelet. I början byggde jag kojor också. En av dem står fortfarande kvar.

I mitt drömsverige ska alla barn få vara barn och trots att föräldrarna är gömda ska barnen få gå i skolan. Det är inte barnens fel att det förs ett krig i deras hemländer utan de ska få leva som alla andra.

Gramoz Krasniqi missade fyra års skoltid under sin tid som gömd. Nu går han första året på gymnasiet ekonomlinje och planerar att utbilda sig till ekonom eller bli politiker.

”Det jag saknade mest var friheten”

Edona Hyseni är 14 år och äldsta syskonet av tre. 1998 kom hon till Sverige tillsammans med sin familj från krigets Kosovo.

Jag var 6 år gammal när jag kom hit och efter tre år på Alvesta flyktingförläggning fick vi avslag. Vi gömde oss på olika platser i Sverige. Det var en väldigt svår tid eftersom jag inte kunde gå i skola och aldrig fick gå ut. Vi flyttade runt i södra Sverige och bodde en månad på en plats, en vecka på en annan och en dag på ytterligare ett ställe. Vi flyttade ofta på nätterna eller tidigt på morgonen så att polisen inte skulle se oss och skicka oss tillbaka. Ibland fick vi låna en lägenhet av någon men i den kunde vi inte göra någonting, vi fick till och med smyga när vi gick så att grannarna inte skulle förstå att någon bodde där. Där trängdes vi, fem personer, som varken fick höras eller synas, utan bara vara nöjda med vad vi hade. En farbror köpte mat till oss. Det jag saknade mest under den tiden var att inte ha kompisar.

Efter att ha levt gömda under ett år hörde vi talas om Alsike kloster. Till en början var det läskigt men efter ett tag lärde vi känna en massa människor. På klostret gömde vi oss i fyra år tills vi fick uppehållstillstånd med den tillfälliga asylagen. Tidigare när vi varit gömda var man mycket med familjen. Men när vi flyttade till klostret fanns en massa andra barn och då glömde jag ibland min egen situation. På klostret fick jag vänner som jag lekte och hade roligt med.

När vi kom till klostret gav mina föräldrar upp, mamma blev väldigt sjuk och pappa trött. Jag fick ta hand om dem alla. Ibland tänkte man att nu är det slut, nu ger vi upp. Då var det skönt att bo på klostret för det fanns alltid någon att få stöd av, man behövde inte sitta med sin familj som mädde dåligt. Blev jag arg kunde jag alltid gå ifrån till sällskapsrummet och där fanns det andra som tittade på teve eller lekte, någon att tala med, andras föräldrar som kanske inte mädde dåligt just den dagen, eller i alla fall bättre än mina. På klostret kunde jag också gå till psykolog och berätta om mina känslor och tankar.

”Jag hade velat kunna komma hem och säga: Mamma, jag går ut nu!”

Det fanns förstås både bra och dåliga dagar på klostret. På somrarna hade vi det väldigt kul med picknick. Ute fanns också en kohage, det var mysigt. Men när min pappa fick njursten var det svårt. Eftersom jag var den enda som kunde språket fick jag följa med mina föräldrar på läkarbesök eller till migrationsverket och advokaten. Jag har hela tiden förstått vad som har pågått och när min pappa behövde åka till läkaren för sina smärtor fick jag följa med som tolk. Jag satt med vid röntgen och när de skulle spränga hans njursten. Den dagen ville jag inte att andra barn skulle se mig. Jag kände mig annorlunda, som barn ska man ju gå i skolan vid den tiden på dagen. Och tänk om någon tyckte att det var konstigt att jag inte var i skolan och stoppade mig. Tänk om de upptäckte att vi var gömda och skickade oss tillbaka.

Jag var arg hela tiden, på att vi aldrig gick på stan eller gjorde något kul. Enda gången vi kom ut var för att gå till läkaren eller advokaten. Det var orättvist och jag var arg på mina föräldrar: Varför skulle jag alltid följa med dem? Men jag

försökte förstå. Det jag saknade mest var friheten. Det kändes som om jag levde i ett fängelse eftersom jag aldrig kunde lämna klostret. Nu tänker jag: Hur kunde jag leva så?

I perioder var jag ledsen och besviken på att bara vi och inte andra barn tvingades leva gömda: Varför kunde inte vi få leva ett likadant liv som alla andra barn? På klostret var det skönt att träffa barn i liknande situationer. Med dem kunde man liksom tala om samma saker. Jag kunde ju inte direkt prata med svenska barn om vad jag hade varit med om, de skulle inte förstå och det är jobbigt att hela tiden behöva förklara. Nuförtiden när något kommer upp och jag måste berätta hela den lååånga historien säger de alltid: Herregud, det här är ju Sverige, så kan man inte ha gjort mot er. Men det gjorde de. Svenska barn förstår inte, för de vet inte hur gömda barn har det. Jag hade velat att andra barn visste hur det kan vara att leva gömd, så att jag slipper förklara för dem.

Under tiden som gömd fanns det heller aldrig tid för att tänka på framtiden eller på att vi någon gång skulle få det bra. Det fanns viktigare saker, framtiden kunde jag tänka på senare. Nu går det bättre att drömma om ett liv i Sverige. Jag drömmer också om ett bättre Sverige där människor har det finare än vad vi hade det.

Vuxna ska i alla fall försöka förstå en. Och även om man inte kan förstå något man inte har varit med om själv, kan de finnas där, lyssna och känna till hur jag mår. Det behövs fler vuxna som kan lyssna till barn när de har behov av att tala. Men det kan vara svårt att lita på någon till en början, hela tiden funderar man kring om det går att säga som det är. När man lärt känna varandra kan man berätta hur saker och ting är, hur det känns. Då blir det bättre också för en själv för man slipper behålla allt inom sig.

Jag hade önskat att någon annan burit ansvaret för min familj. Jag hade velat vara ett vanligt barn med kompisar, skola och fritidsintressen som alla andra. Jag hade velat kunna komma hem och säga: Mamma, jag går ut nu!

I mitt drömsverige kan alla barn gå i skolan och ha det lika bra som svenska barn.

Edona Hyseni går i sjuan på högstadiet. I framtiden vill hon bli advokat eftersom hennes familj har haft mycket med dem att göra och deras arbete verkar kul.

Att få ro och ha roligt när det är oroligt

Rädda Barnens seminarium den 23 mars 2007 om stöd till gömda barn avslutades med att Syster Karin Johansson från Alsike kloster berättade om sina erfarenheter av vad barn behöver för att må bra.

Alsike kloster

Alsike kloster tillhör Helgeandssystrarna inom Svenska kyrkan. Det grundades av syster Marianne Nordström efter firandet av Birgittadagarna i Vadstena 1944.

1964 flyttade syster Marianne och syster Ella Persson till Alsike gamla skola som kom att bli Alsike kloster.

1978 tog systrarna emot den första flyktingfamiljen. Därefter har de fortsatt ta emot asylsökande på flykt undan polis och en inhuman flyktingpolitik.

Alsike kloster är en liten församling som består av tre systrar, en hund, fyra katter, en tupp och fyra hönor. Vi bor i en stor röd byggnad med vita knutar tillsammans med människor från hela världen.

Klostret har ingen budget och för ingen statistik. Istället sköts vår ekonomi av syster Ella och vår Herre i en fantastisk kombination. Vi kan vara 40 personer som lever på två pensioner och min lilla inkomst på 1600 kronor i månaden. Inga bidrag får vi heller och ändå går det. Det beror i stort på alla fantastiska människor som kommer till oss och blir en del av vår familj.

Eftersom vi ibland är en ganska stor familj, måste vi hjälpa varandra. Var och en får hitta sin uppgift. Tre systrar kan inte ensamma laga all mat, diska, tvätta, sköta samtliga asylärenden, hålla skola, fritids och göra roliga saker. Vi måste hjälpas åt.

Den första familjen

När syster Marianne och syster Ella grundade Alsike kloster 1955 var det nog världens minsta kloster, en etta i Bromma. Tanken var att de skulle leva i en gemenskap med öppna dörrar, och det var nog inte alltid så lätt i den där ettan. Som tur var kom de slutligen till den gamla kyrkskolan som i dag är Alsike kloster. Sedan dess har alla slags människor gästade oss och kommit för att bo i klostret: Vi har haft en och annan kåkfarare, alkoholister, föräldrar som varit trötta på sina barn och barn som varit trötta på sina föräldrar, studenter som velat ha lugn och ro och studenter som inte velat ha lugn och ro.

Så - när kväkarna ringde 1978 och undrade om vi kunde ta emot en familj sa syster Marianne: Ja, vi ett rum ledigt, det går bra.

- De är från Turkiet, fortsatte kväkardamerna.
- Ja det går väl bra det också, sa syster Marianne.
- De behöver gömma sig.
- För vadå?

- För polisen.
- För turkisk polis?
- Nej, för svensk polis.
- Va?
- Ja det är så att advokaten behöver lite mer tid för att arbeta med ärendet och de riskerar att skickas tillbaka till Turkiet.
- Men man måste ju kunna tala med polisen.
- Nej, det går inte.
- Ja, men de kan väl komma då.
- De kommer i natt!
- I natt?!
- De ska ju gömma sig.

Jag råkade vara där den där dagen på nyåret. En gammal PV med delad bakruta körde in på uppfarten. Framtill i bilen satt två kväkardamer med brinnande ögon och knut i nacken. I baksätet satt två vuxna och tre barn. När de kommit ut ur bilen sade en av damerna: Vi ser att ni har mycket folk här, då är det lika bra att ni inte vet vad de heter på riktigt. Och så pekade hon på familjen: Det här är Pia, George och Cecilia med mamma och pappa. En av damerna räckte därefter över en lista med kodord som de använde vid telefonsamtal för att undvika avlyssning. Systrarna fick också en annan lista på vad de skulle göra om något hände. Det var som att hamna på dåvarande andra sidan järnridån eller nere i Latinamerika. Inte var det gamla vanliga Sverige, med de vita bussarna som kom med flyktingar. Från att ha varit några av dem som trodde att Sverige skötte sådant här bra, hamnade vi i verkligheten.

Struktur i tillvaron

Jag har hört så många historier av kvinnor, män och barn, ibland uppkrupna i min säng där det har känts tryggast att berätta. Det känns som om jag aldrig har hört den värsta historien. Ändå är alla dessa människor överlevare, de är starka människor som vi inte ska tycka synd om. Det är grundläggande på Alsike - vi ömkar inte. Jag kan finnas där när det är svårt men jag tycker inte synd om dem. De är också sina egna beslutsfattare, vilket är den andra grundläggande inställningen. När de frågar mig "Vad ska jag göra?" så har jag inga färdiga svar. Jag kan diskutera deras situation men bara de kan bestämma.

Alsike kloster försöker skapa struktur i tillvaron för alla som bor där. Vi själva lever ett liv med struktur - regelbundna tideböner och regelbundna liv. Många feminister skulle nog rasa om de kom ut till oss och märkte att vi sätter mammorna i köket. Men de kan laga mat, de är bra på att laga mat. Genom att sysselsätta mamma och pappa försöker vi också skapa ordning i deras liv. Lyckligtvis är Alsike kloster ett gammalt hus med trädgård, så det finns alltid saker som behöver göras.

Vi försöker också skapa struktur för barnen. Tyvärr är det så att många av de gömda barnen inte kan gå i vanliga skolor. Därför startade vi en egen skola i Alsike kloster. Den kunde inte ersätta en vanlig skola men vi försökte så långt som möjligt att efterlikna en sådan.

Eftersom många av barnen levde i ett stort kaos har vi även varit noga med att försöka skapa rutiner i vår skola. Det har utan tvivel medverkat till att de aldrig blivit apatiska. Varje gång någon fattades på lektionerna gick jag och hämtade, såvida de inte låg med feber och var sjuka. Dels för att de skulle slippa vara hemma med mamma eller pappa som kanske mådde dåligt och dels för att skapa en så regelbunden tillvaro som möjligt.

I vår skola hade vi som mest 18 barn. För att kunna anpassa undervisningen delade vi upp dem efter ålder och kunskap kring olika bord. Jag var en slags studierektor och under en period hade vi en pappa som var professor i franska och en mamma som var småskollärare.

På förmiddagarna hade vi två mer teoretiska lektioner i något av ämnena svenska, matte, engelska, hemspråk eller NO och SO. I stort tror jag vi lyckades att efterlikna undervisningen till den som sker i en vanlig skola. Jag är en gammal naturvetare och i Alsike rörde vi ihop bikarbonat och gjorde roliga experiment. Det är mycket kökskemi man kan göra med lite fantasi. Döm om min stolthet när Edona Hyseni, som vi just hört här, berättade för mig att hon hade genomfört samma experiment på sin fysiklektion som hon hade utfört i Alsike!

Ha roligt när det är oroligt

På eftermiddagarna hade vi en mer praktiskt orienterad undervisning. Det var en fröjd när barnen spelade teater om livet i Alsike kloster med Gramoz Krasniqi som invandrarminister och Edona som syster Karin. Vi upptäckte att teater var ett bra sätt för barnen att arbeta med sina känslor, inte minst sedan en del av dem hade slutit sig i sina trauman. För dem som inte ville eller kunde berätta vad de varit med om blev teater ett forum där de skyddat kunde leka ut sina upplevelser. En del av barnens vuxenblivande är att få ha roligt och leka.

Titta på kattungar! I sina lekar tränar de egenskaper de behöver i sina liv som vuxna katter. På samma sätt är det för barn.

Ibland kom det barn till klostret som inte kunde leka. De är ofta väldigt skadade och all deras energi går åt till att hålla sina trauman på avstånd. Vi måste lära dem på nytt hur man leker. Så var det för en ung pojke som levde på klostret samtidigt som Gramoz och Edona. Han var tyst och hade svårt att tala om sina känslor. I vår teaterpjäs om livet i Alsike spelade han en person som fick avslag. Efteråt berättade han för mig att det hade känts bra, eftersom han hade fått visa sina känslor.

Leken kan också vara ett forum för barn att få skrika ut sin frustration. Efter en polisrazzia hos oss 1993 förändrades barnens lekar. De började stänga in mindre barn i kartonger. Det ”inlåsta” barnet föreställde deras pappor som hade arresterats och placerats i häkte. Barnen delade också upp sig i två grupper, där några spelade svenska poliser medan andra lekte fritagare. Leken blev på så sätt

en metod för dem att bearbeta en situation de inte kunde hantera. Men liksom lekar kan hjälpa till att nå gömda minnen kan de också lära barn vara barn.

Alsike kloster har också haft besök av barnkonstmuseet. De lät våra barn måla en massa bilder som de senare ställde ut. Barnen har också producerat en egen tidning; *Alsikeklövern*. I den publicerade vi uppsatser och dikter som hade skrivits i vår skola. Layouten fick de göra själva liksom lära sig hur de skulle göra vid datorkrångel eller när skrivaren inte fungerade.

En pensionerad folkskollärare berättade också för mig att barn tidigt ska skriva med de få svenska ord de kan. Vi började arbeta med diktskrivande och upptäckte att barnen var fantastiskt bra på att skriva dikter. När vi hade samlat ihop ett antal riktigt bra verk hjälpte författaren Siv Widerberg oss att få dikterna utgivna. Diktsamlingen som heter *Ge mig hopp, ge mig liv*, är just en skildring av både hopp och sorg bland de barn som levt på Alsike kloster.

Pappa,

De slog min pappa

De tog min pappa till skogen

Det kommer jag ihåg

När jag tänker på det känner jag mig dålig

Min pappa kom aldrig tillbaka

Men jag har ett kort

Dikten är skriven av Arbër, en 8-årig pojke som bodde tillsammans med sin mamma och lillebror på Alsike kloster.

Genom dikter, teater och tidningsskapande hittade vi forum där våra barn fick en möjlighet att bli synliga. Vi lärde oss också att det är viktigt för barn att få göra roliga saker, att mitt i allt elände få skratta. Fram med utklädningslådan! Låt barnen ställa ut sig lite grann!

Hjälp utifrån

Eftersom vi har blivit lite välkända har vi dragit till oss radikala ungdomar som kommer till oss för att hjälpa till. Hjälpen utifrån har varit en väldigt tillgång. Flyktingbarnen och familjerna på Alsike kloster har ett helvete bakom sig och de lever i ett helvete. De befinner sig fortfarande mitt i sina trauman. Lyckligtvis har vi även haft ett väldigt bra BUP i närheten. Dit har våra barn kunnat gå för att få hjälp av professionella psykologer. Vi systrar leker inte terapeuter. Vi har också läkare som vi kan ringa mitt i natten när någon mår dåligt: Nu håller han på att hoppa in genom fönstret med en kniv i munnen, vad ska jag ge honom? Det har hänt att jag har hållt vatten över en person för att stoppa något tokigt. Svårt traumatiserade människor som blivit illa behandlade har lättare att tappa fattningen och det måste vi vara medvetna om i arbetet med de här människorna. Alsike kloster har också haft förmånen att samarbeta med kriminalvården. Till oss skickade de personer som har dömts till samhällstjänst. Vi har tagit emot allt från

professorer till någon som sålt sprit utanför en Ica-affär. Ofta kan dessa personer tillföra kunskap om hur Sverige fungerar, hur man söker jobb eller startar eget.

”Vi är ju bara människor”

Min tro är min näring och källa till styrka, även om det inte alltid är så fromt som det låter. Många gånger blir jag helt enkelt bara så förbaskad, vi är ju bara människor. Vid ett tillfälle ringde jag upp samtliga partiledare i riksdagen, förutom statsministern, för att få dem att ändra ett idiotiskt beslut. På liknande sätt försöker jag ofta använda den styrka jag får av att vara arg till något konstruktivt. Det händer också att jag önskar både mina medsystrar och alla flyktingar dit pepparn växer. Då brukar jag gå ned i kapellet och skälla ut Gud. Inte för att Gud har med saken att göra, men han tål det i alla fall. Det är bara det att varje gång jag ber alla flyktingar dra dit pepparn växer så skickar Gud en ny grupp till vår trapp. Det är bara att ta en dag i taget.

Vårt kapell fungerar som en ekologisk sopstation. Dit kan jag gå med alla mina sopor och kasta dem på Jesus. Från honom får jag också min kraft, vilket jag också tror är svaret på varför vi inte blivit utbrända.

Bära barnens börda

Många av barnen som kommit till Alsike kloster har blivit vuxna allt för tidigt. När jag mötte Edona och hennes familj första gången blev jag förskräckt. Edona var en magrad, liten flicka som bar tyngden av hela sin familj på sina axlar. I klostret försökte vi låta henne bli ett barn igen och dela hennes ansvar. Även om vi inte kunde ta ifrån henne hela lasset kunde vi hjälpa henne att bära.

Ibland kan det vara svårt att ta ifrån barn deras ansvar eftersom många av dem gärna vill hjälpa till. De är ju lite stora ändå. Men då blir de också berövade sin barndom.

På Alsike kloster har barnen en gemenskap av att de befinner sig i samma situation. Samtidigt är Alsike ett slags fängelse, för det finns gränser för hur långt de kan röra sig utanför klostret. Begränsningarna går bra när barnen är små men när de blir tonåringar och vill bryta sig loss är det svårare. Vår kris kom när Gramoz blev ensam tonåring efter att hans klasskamrater fått uppehållstillstånd och flyttat ifrån oss. Efter det passade han inte in någonstans. Till slut löste det sig med att Gramoz fick börja i en skola i Uppsala och plötsligt blev han en helt normal kille igen med tankar om tjejer och läxor, så som det ska vara. Därför skulle jag vilja att alla våra barn fick gå i vanliga skolor. Då kunde de få en social bas som barn och ungdomar behöver för att vara trygga.

De flesta som har kommit till Alsike kloster har fått stanna i Sverige. Jag brukar säga att det vore mycket bättre och billigare för svenska myndigheter att ge uppehållstillstånd till dem som kommer till oss, för vi ger inte upp. Dessa människor har också blivit mina vänner som jag inte kan vara utan. Och visst är det roligt när våra barn kommer tillbaka till klostret på helgerna för att hälsa på och höra dem släppa ner sina väskor och pusta: Åh, vad skönt det är att vara hemma igen!

Utan

Man sitter utan
att göra någonting

Man tittar utan
att se någonting

Man pratar utan
att säga någonting

Man läser utan
att förstå någonting

Man lever utan
att leva livet

Gramoz, 15 år

Länkar och lästips

Webbsidor:

Utanpapper.nu: www.utanpapper.nu, telefonnummer: 0200-12 55 25.

Rådgivningsbyrån för asylsökande och flyktingar: www.sweref.org,
telefonnummer: 08-660 21 70

PICUM, Platform for International Cooperation on Undocumented
Migrants: www.picum.org

Separated Children in Europe Programme: <http://www.separated-children-europe-programme.org/>

Lästips:

Children without protection in Europe av Morten Hjorth Jahnsen. Rädda Barnen 2005.

Att hjälpa barn utan papper - en balansgång mellan särskilda behov och diskriminering av Cajsa Unnbom & Sanna Vestin. Dokumentation av utanpapper.nu-seminarium, Rädda Barnen 2006.

Att möta de ensamkommande barnen och Vem tar ansvaret för de ensamkommande barnen? av Monica Brendler-Lindqvist. Rädda Barnen 2004 och 2005.

De gömda barnen oskyldigt drabbade av Sevil Bremer & Monica Brendler-Lindqvist. Psykologtidningen nr 8, 2004

Barn utan uppehållstillstånd av Cecilia Malmström. Rapport från hearing i riksdagen, Rädda Barnen och Svenska Barnläkarförbundet 2003.

Jag vill bli som Kofi - ensamkommande barn i Sverige ur ett rättighetsperspektiv av Eva Rimsten. Rådgivningsbyrån för asylsökande och flyktingar 2006.

Att leva utan uppehållstillstånd av Anders Hjern. Sid 339-346 i Social rapport, Socialstyrelsen 2006

Asylexistensens villkor: Resurser och problem i meningsskapande hos asylsökande barn i Sverige av Åsa Löwén. Uppsala Universitet 2006.

Socialtjänsten och barn till irreguljära immigranter: en rättsvetenskaplig undersökning av Karin Österling. Stockholms universitet 2007.

Flyktingfällan av Sanna Vestin. Ordfront 2006.

Ge mig hopp, ge mig liv: Dikter av flyktingbarn som gömmer sig av Siv Widerberg. Podium 2004.

Rädda Barnen kämpar för barns rättigheter.
Vi väcker opinion och stöder barn i utsatta
situationer — i Sverige och i världen.

Rädda Barnen

Save the Children Sweden

Rädda Barnen

107 88 Stockholm

Besöksadress: Landsvägen 39, Sundbyberg

Telefon: 08-698 90 00

Fax: 08-698 90 10

info@rb.se

www.rb.se

Plusgiro/bankgiro 90-2003-3